

Tartalom:

Bevezetés
Rövid hírek, információk
Programok
Statisztika
Tanulmány
Tanulmányok a Délkeleti Régió Hírleveléből
Olvasónapló
Könyvajánlat
Idézetek

Bevezetés

Kedves Stábtagnok!

Igyekeztem ezt a számot minél hamarabb összeállítani, hogy az őszi "új erőre kapás" az *Infó*ban is megnyilvánuljon. Remélem, most is talál ki-ki magának érdekes olvasnivalót, itt most a hospice-tanulmány második részére hívnám fel a figyelmet...

És még egy utólag beiktatott programunkra: a szeptember 30-ai közös vacsoránkra, amire szeretnénk, ha mindenki eljönne (egy embernek azért az ügyeletben is maradnia kell, amiért előre is köszönet jár).

Jó ügyeletet, derűs, csendes őszi estéket!

Debrecen, 2002. szeptember 4.

Rénes László

Rövid hírek, információk

- Az "**Ébredés**" **Mozgó Drogsegély Szolgálat** Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén próbál lépéseket tenni a kritikus, veszélyeztető élethelyzetek kialakulásának megelőzésére, és a már meglévő problémák optimális formában történő orvoslására.

A szolgáltatás segítséget nyújt azok számára, akik kísérleti, alkalmi, vagy már függőségi helyzetbe kerültek akár legális, vagy illegális drogokkal, illetve valamilyen formában érintett egy kezelhetetlennek tűnő élethelyzet kialakulásában és feldolgozásában.

A Szolgálat e miatt a következő krízishelyzeteket szeretné felvállalni:

droghasználat (legális, illegális; egyszeri, alkalmi, rendszeres fogyasztók esetében egyaránt), szenvedélybetegségek, családon belüli konfliktusok, agressziók, gyermekvédelem, pszichiátriai problémák, öngyilkossági gondolatok, váratlan élethelyzetekből adódó gondok, traumák (haláleset, betegség, munkahely elvesztése, válás...), életciklusokkal kapcsolatos problémák (kamaszkor, időskori magányosság...).

A **munkanapokon, 10-től 18 óráig** a **Forrás Lelki Segítők Egyesülete Mentálhigiénés Központ RÉV Szendélybeteg Segítő Szolgálat** munkatársa látja el a diszpécseri feladatokat, tájékoztat, segítséget nyújt, és adott esetben felveszi a kapcsolatot az illetékes szervezetekkel, intézményekkel. **Hétfőn és munkaszüneti napokon - éjjel-nappal** - szakképzett, gépkocsival rendelkező ügyeleti stáb akut krízishelyzet esetén Debrecenben a helyszínrre kiszállva tisztázza a helyzetet a segélyhívóval, és megoldási tervet dolgoz ki a kialakult probléma kezelésére.

Az új szolgáltatás nem azonos a Zöld Ág Mozgó Krízis Szolgálattal, de annak hagyományaira, pozitív tapasztalataira épít.

Szeptembertől a **06-80-630-306-os ingyenes zöld számon hívhatóak** (és ez a vonal mobil telefonról is elérhető!).

• **TELEFONOS LELKIGONDOZÁS (TANULMÁNYKÖTET)**

Szerkesztette: Kálmánchey Albert - Rénes László (Kállai Könyvkiadó, Debrecen, 2002.)

Közösségünk, a debreceni szolgálat ismét hallat magáról, de most nem találkozó szervezésen törí a fejét. Milyen kellemesek is azok az emlékek! Valahányszor visszagondolunk ezekre, az 1985-ösre (Zeneművészeti Főiskolabeli felejthetetlen programra, a Nagyerdei Gyógyfürdőbeli élményekre) vagy az 1990-esre (a Református Nagykollégium Oratóriumának ihletett hangulatára, a fáklyás felvonulásunkra stb.) mosoly jelenik meg az arcunkon, mert együtt voltunk, együtt örülhettünk. Egy ideig hasonló rendezvény nem lesz nálunk, viszont ezek folytatásaként, ezek "tüzéből" kelt életre az elhatározásunk, hogy Szolgálatunk 30 éves történetéről, a debreceni munka statisztikai értékeléséről (kiváló írás!), szupervizorunknak a velünk és általunk tapasztalt gazdag élményéről (nagyon szép és hasznos írás!) könyvecskét jelentessünk meg – rólunk, magunknak és nektek, kapcsolatba hozva tehát a hazai lelkesegély telefonszolgálatok megszületésének 30. évfordulójával. Prof. dr. Buda Béla lelkes támogatója volt az ötletnek (rá mindig számíthattunk) és hozzájárult, hogy az 1976-ban írt örökérvényességű cikkét átvehessük. A könyvbe jó szívvel tehetjük bele az egykor a Roger Mucchielli – munkáról szóló, szintén állandóan aktuális referált anyagot, amely nagy vázlatát és keretét adja a célszerű telefonos magatartásnak.

Ez tehát a jó hír rólunk. Sikerült előteremteni az anyagi feltételeket. Köszönjük a szerzőknek a cikkeket, külön dr. Buda Béla gyönyörű előszavát (érdemes szóról-szóra megtanulni!), a kapott anyagi támogatásokat, Rénes Lacink fáradozásait.

A könyv készül, s jó reménységgel vagyunk, hogy az országos találkozón be is mutathatjuk. Lesz-e sikere és haszna? Ez a célunk. Eddigi "énünkre" emlékezve, az irántunk való kedvességből is vásároljatok belőle minél többet. Várható ára kb. 900,-Ft.

Debrecen, 2002. augusztus 29.

Dr. Kálmánchey Albert
Szolgálatvezető

Programok

2002. szeptember 2. hétfő	18 - 21	esetkonzultáció és megbeszélés
2002. szeptember 20. péntek	15³⁰ - 18³⁰	szupervízió
	14 - 15³⁰	egyéni szupervízió
2002. szeptember 30. hétfő	18 - 21	vacsora és beszélgetés
..... a Sándor Fogadóban		

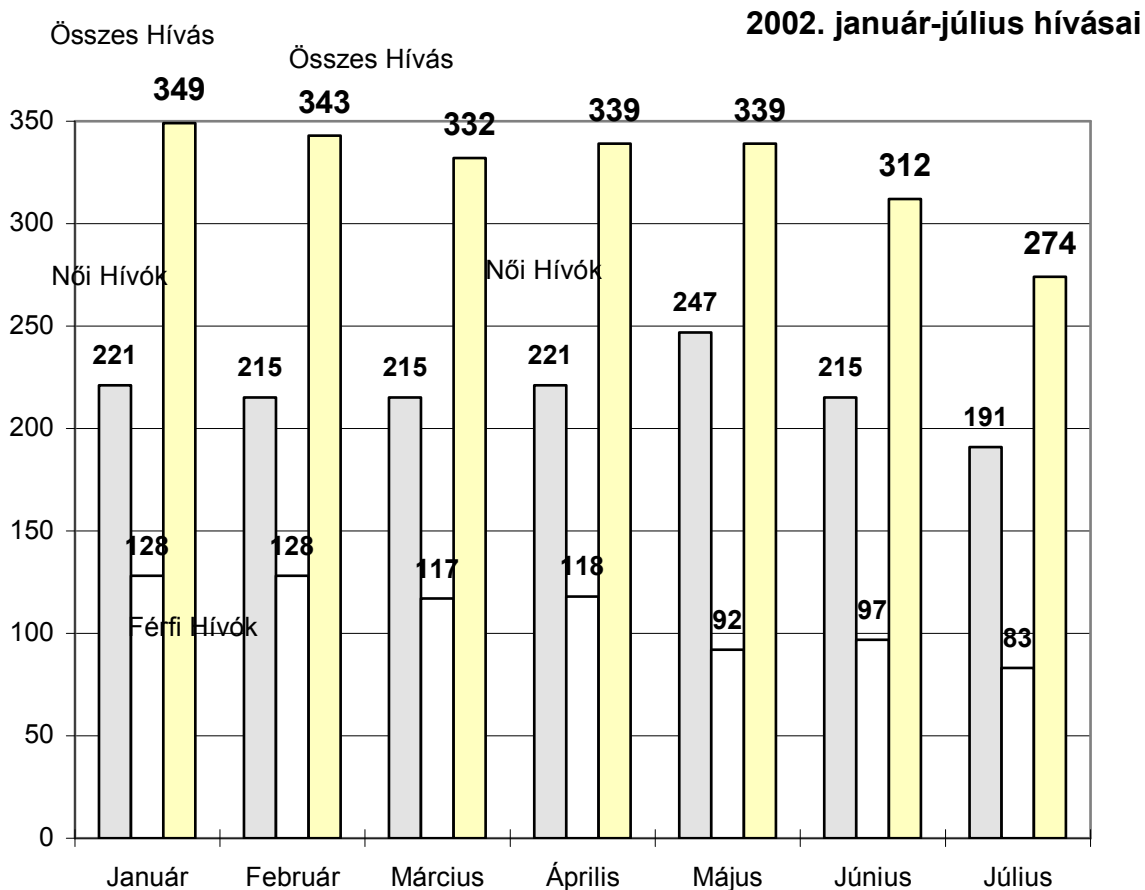
Figyelem!

A vacsorával kapcsolatos tudnivalók (busz menetrend stb.) az ügyeleti szobában vannak kiírva!

2002. október 11. péntek	15³⁰ - 18³⁰	szupervízió
	14 - 15³⁰	egyéni szupervízió
2002. október 28. hétfő	18 - 21	esetkonzultáció és megbeszélés

Statisztika

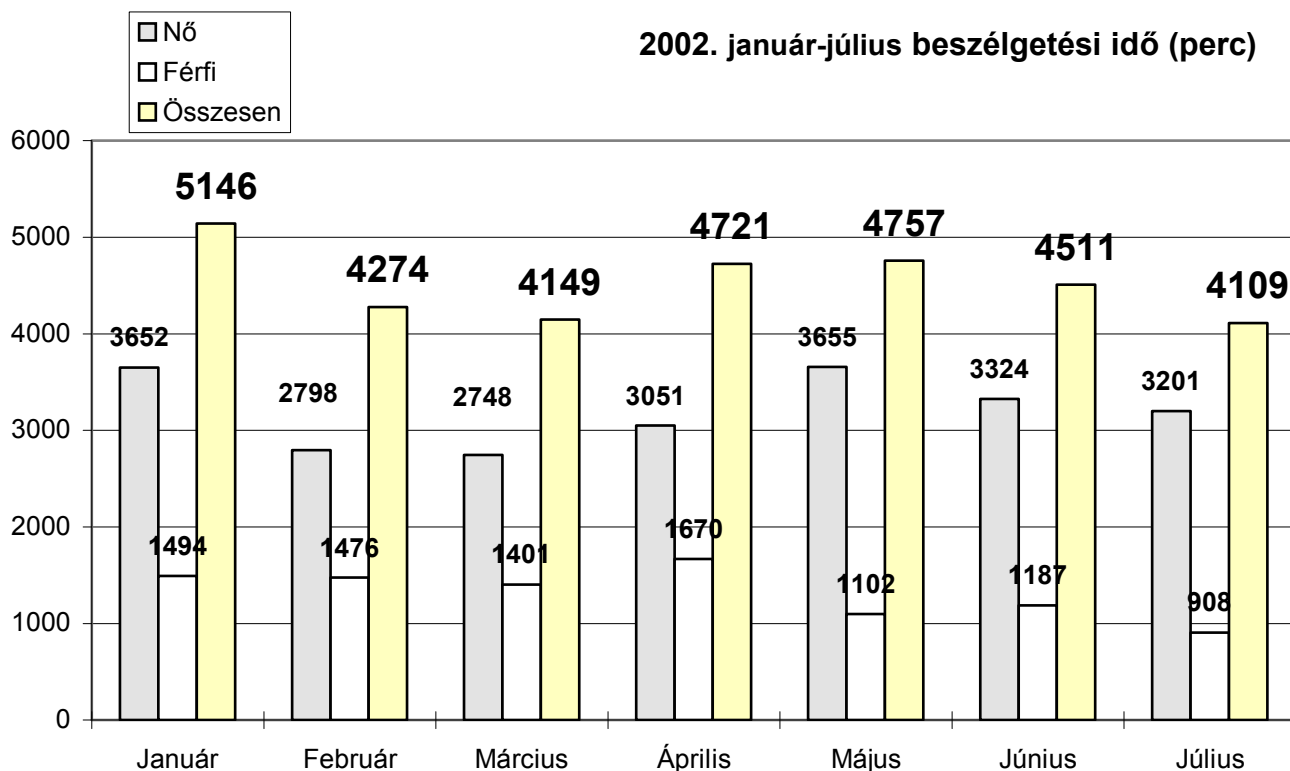

1. ábra. 2002. január és július közötti érdemi hívások

2002. első félévében csökkentek a hívások és a beszélgetési idő is. A január hónap volt a kimagasló (349 hívással és 5146 perccel).

Az érdemi hívások február és június között 343 és 312 között maradtak, csak júliusban volt mindössze 274 hívás (1. ábra).

A beszélgetési idő ennél ingadozóbb volt, márciusban és júliusban volt a legkevesebb (4149 és 4109 perc), de 4757 percnél - a már említett január havi ötezer feletti értéken túl - nem volt több (2. ábra).

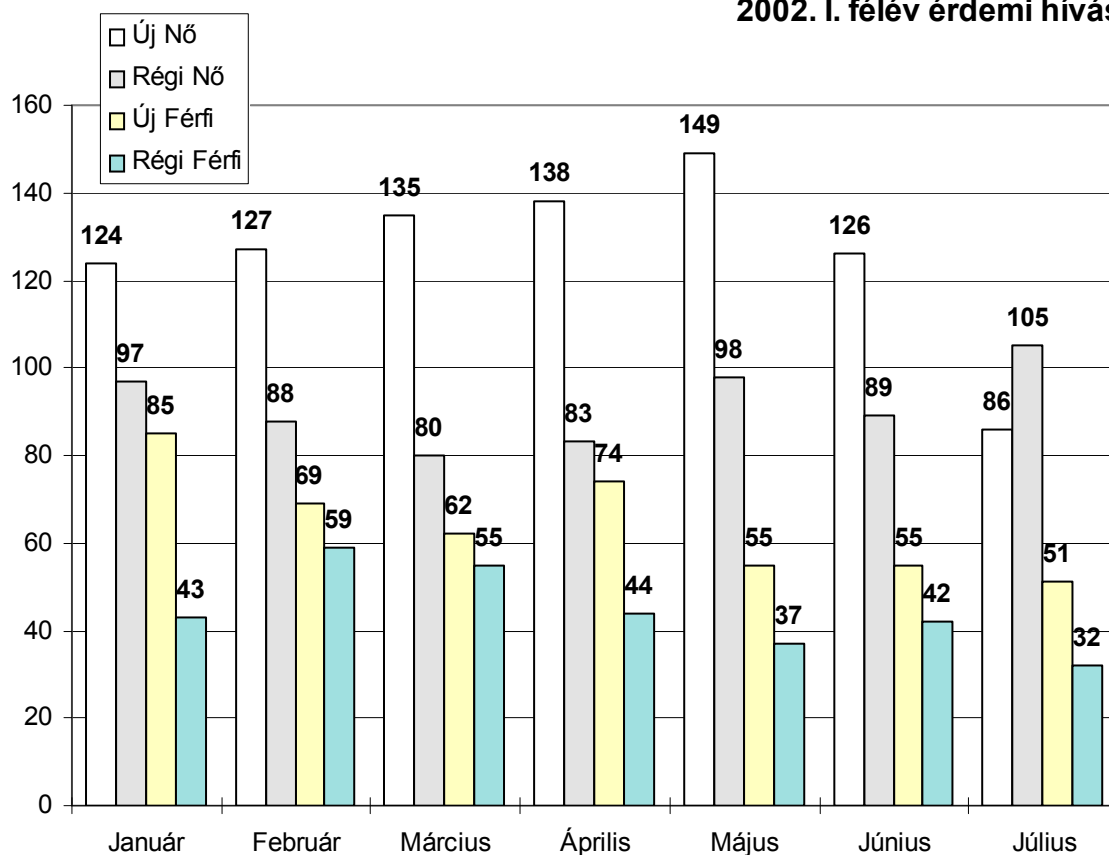

2. ábra. 2002. január és július közötti érdemi hívások beszélgetési ideje

Az utóbbi években örvendetes, hogy a legtöbb Hívónk új Hívó. A vizsgált 7 hónapban is a legtöbb Hívónk új női Hívó volt.

Az új női Hívók száma januártól májusig fokozatosan emelkedett, csak júniusban kezdődött csökkenés; júliusban már a legtöbb hívást a régi női Hívók adták, de ez nem jelentett több hívást, mint az előtte lévő hónapokban az új női Hívók száma (júliusban 105 régi női Hívó volt, január és június között viszont az új női Hívók 124 és 149 közötti hívással jelentkeztek). A régi női Hívók a többi hónapban 80 és 98 közötti hívást kezdeményeztek (3. ábra).

2002. I. félév érdemi hívások

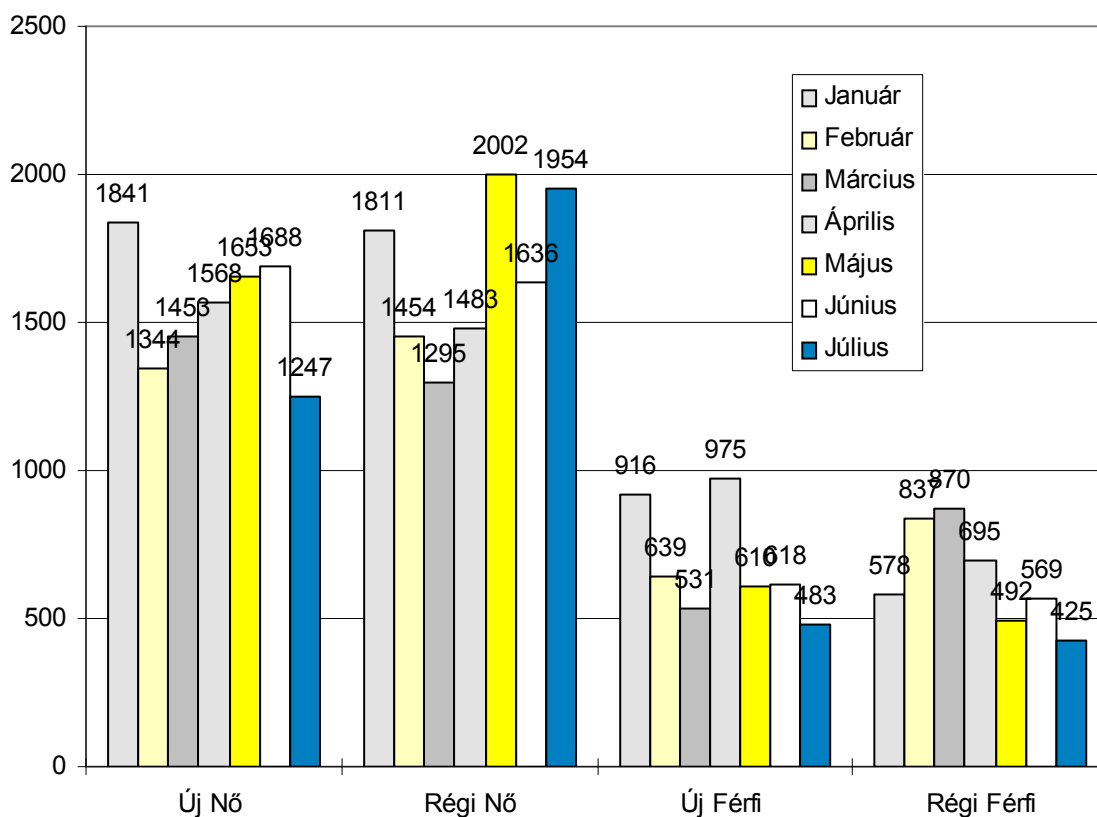

3. ábra. 2002. január és július közötti érdemi hívások (nő-férfi/régi-új).

Az 1-es és 3-as ábrát összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az érdemi hívások júliusi csökkenése az új női Hívók csökkenésével járt együtt.

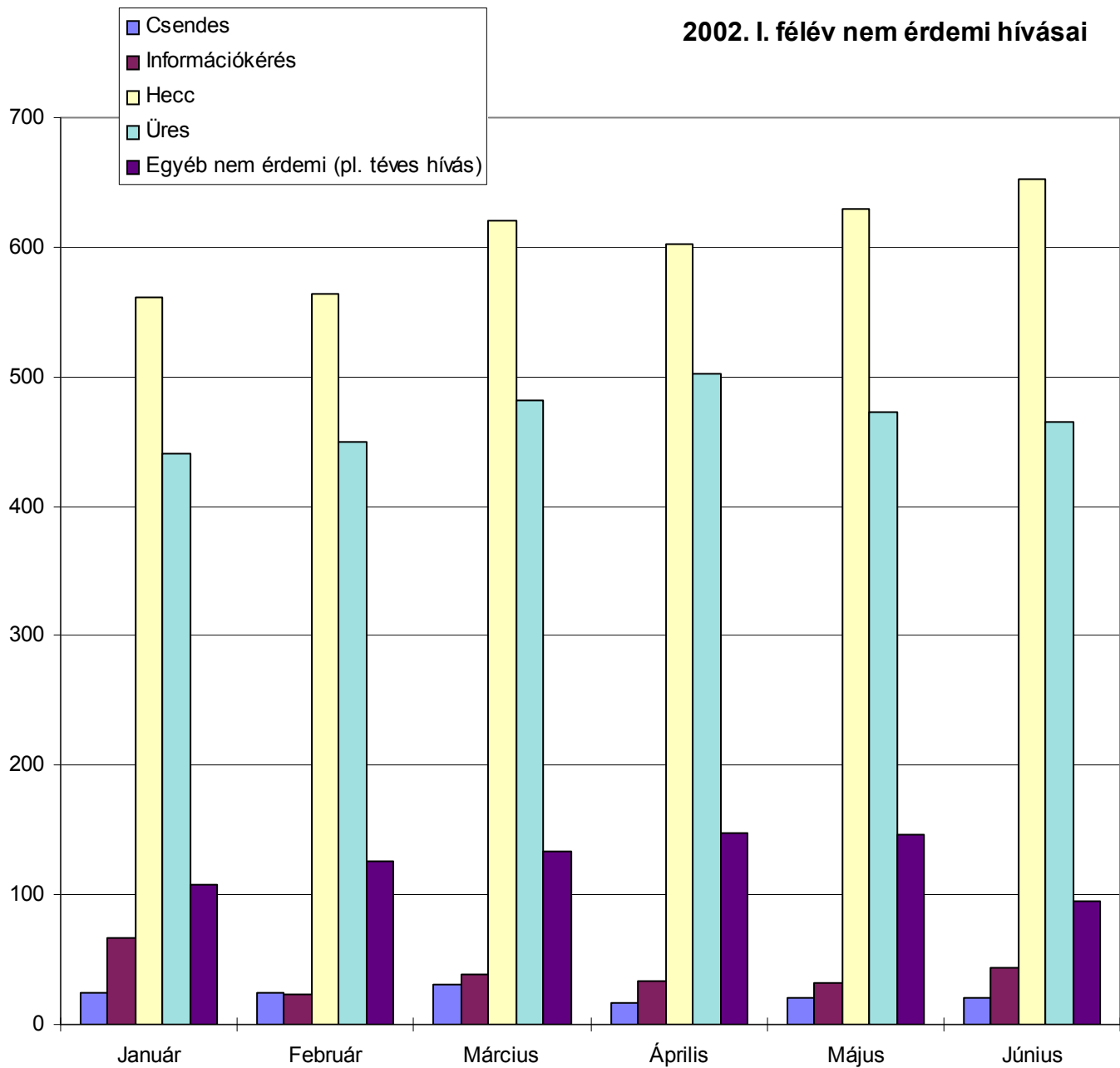
A férfiak hívásaira most nem térünk ki. Tendenciájában évek óta nem sok változás történt: a férfiak lényegesen kevesebbszer hívnak bennünket, így kevesebb hívást találhatunk a régi Hívók között is. Tulajdonképpen a gyakorlati munkából is tudható, hogy kevesebb krónikus Hívónk van a férfiak között, mint a nők körében, ezért náluk "kiszámíthatóbb" eredményeket látunk a statisztikában.

2002. január-július érdemi hívások ideje (perc)

4. ábra. 2002. január és július közötti érdemi hívások beszélgetési ideje (nő-férfi/régi-új)

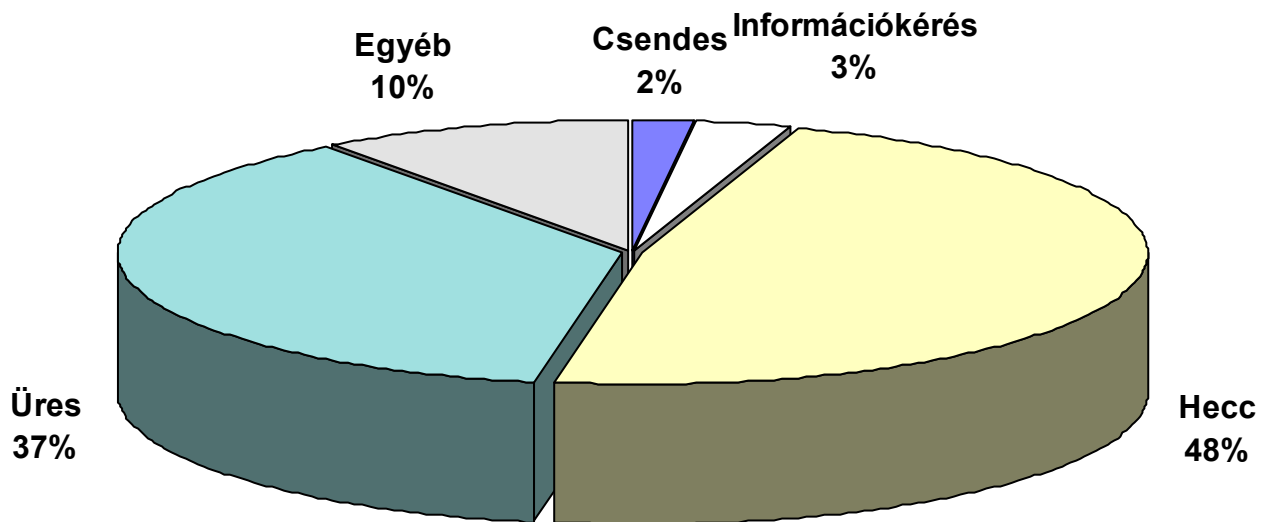
A 4. ábra mutatja, hogy a beszélgetési idő azokban a hónapokban is több a régi női Hívóknál, amikor több hívást kaptunk az új női Hívóktól. Kivétel: március, április és június. Érdekes május hónap, hiszen 149 új női Hívóval 1653 percet beszélünk, még 98 régi női Hívó 2002 perc beszélgetési időt vett igénybe. Oda kell tehát figyelniük, hogy a régi Hívóink "többlet" beszélgetési igényét megfelelő határokon belül tudjuk tartani.

5. ábra. 2002. I. félév nem érdemi hívások

Az 5. ábrán látható, hogy a hecc hívások januártól júniusig fokozatosan emelkedtek. Ez évek óta mindig így alakult, azonban a 6. ábra némi örömet jelent, mert az előző évekhez képest a hecc hívások 2-3%-kal csökkentek.

2002. I. félév nem érdemi hívások

6. ábra. 2002. I. félév nem érdemi hívások (%)

Az pedig még nagyobb öröm, hogy az összes nem érdemi hívás 2002. első félévében 7575 volt, 2001-ben és 2000-ben ennél jóval több nem érdemi hívásunk volt az első félévekben (9481 és 8905 hívás).

Debrecen, 2002. szeptember 2.

Rénes László

Tanulmány

Gyukits György - Keresztes Cecília Szociális munka a hospice-szellemű ellátásban

Budapest, 2000.

II. rész

Az eset

Úgy véljük a magyarországi viszonyokat legjobban egy eseten keresztül tudjuk illusztrálni, az alábbiakban erről lesz szó.

1. Előzmények

Katalin egy ötven esztendőes tanítónő, aki immár három esztendeje súlyos rákbetegségben szenved. Az első daganatot a mellében fedezték fel, de a rák hamarosan sok helyen áttételeződött, végül a betegség a csontjaira is áttért. Többször megműtötték és sokféle terápiában részesült, a rák terjedését azonban mégsem sikerült megállítani. 1999 tavaszára a család számára egyértelművé vált, hogy Kati már nem kap aktív kezelést, vagyis orvosi szempontból gyógyíthatatlannak minősül, ezért kereste fel egyike nővére a hospice-t.

Katalin és a hospice kapcsolata úgy kezdődött, hogy a hospice team egyik orvosa és egyik ápolónője felkereste az otthonában. A palliatív terápia első lépcsőjeként beállították a fájdalomcsillapító gyógyszereket. Miközben ez történt, a gondozási csoport döntésének megfelelően, a nővér és a gyógytornász rendszeres látogatásaival megkezdődött Kati otthoni ápolása.

2. A beteg és helyzetének leírása

2.1. A család

Katalin Budapest egyik kertvárosi területén, egy öreg, rossz állapotban lévő, több lakásra osztott egykori családi házban él. Az L alakú épület hátsó részében kialakított lakóegységben él Zita néni, Kati 81 éves édesanyja, aki a ház tulajdonosa. A vele való kapcsolatteremtés nagyon nehéz, hiszen sem a kapunál, sem az ajtónál nincs csengő és az ajtó előtti kertet 5-6 kutya őrzi.

Rita, Katalin ikertestvére is itt lakik. Rita gyógyszerész és a napi nyolc órás gyógyszerészeti munkán kívül még egy fél állásban is dolgozik, ezért nagyon keveset van otthon. Katalinnak Ritán kívül hat testvére van, mindannyian családosak és Budapesten élnek. Az épület sarkában lévő ötven négyzetméteres, utcára néző lakásban él Katalin. Otthona egy lakószobából egy fürdő- és egy előszobából áll. Ez a lakás az egyetlen a házban, amely a csengő révén összeköttetésben van a külvilággal.

A másik utcára néző, kapu melletti lakásban lakik a kilencvenkét esztendőes édesapja, Sanyi bácsi, aki valaha gimnáziumi tanár volt. Idős kora miatt erős szenilitás, szellemi leépülés jellemzi, önellátásra gyakorlatilag képtelen, fizikai állapota azonban kielégítő. Segítséget csak az önkormányzati gondozónő nyújt a számára, aki takarít a lakásában, valamint előkészíti és megmelegíti az

önkormányzati konyháról kapott ebédet. A család nagy része valamilyen intézeti elhelyezésben látta volna Sanyi bácsi számára a megoldást, de a hozzá nagyon ragaszkodó Rita, aki minden szabadidejét megosztotta Kati és Sanyi bácsi között, határozottan elzárkózott e lehetőség elől.

2.2. Szociális helyzet

Kati húsz évig egy budapesti általános iskolában tanított. Néhány évvel ezelőtt egyéni vállalkozóként képzőművészeti oktatóstúdiót hozott létre, ahol művészeket és tanárokat foglalkoztatott. A vállalkozás hosszú ideig sikeresen működött, de mikor Katalin a betegsége miatt váratlanul kórházba került, a stúdióban leállt az oktatás. A tanfolyamoknak vége szakadt és a bevételek hiányában a foglalkoztatott tanárok bérét Kati nem tudta kifizetni, így ők új munka után néztek.

Kati elmulasztotta időben visszaadni a vállalkozó igazolványát, így a stúdió hivatalosan még mindig működik. A kötelező adót és a járulékokat viszont nem fizette be, ennek következtében a késedelmi pótlékokkal együtt hatszázezer forintnyi adó-, százzhatvanezer forintnyi járuléktartozása halmozódott fel. A jövedelembevallásán az utóbbi két évben nulla forint bevétel volt feltüntetve.

A társadalombiztosítási járulék-folyószámlákat is kezelő Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal többszörösen felszólította Katalint az ügy rendezésére, a legutóbbi levélben már a késedelmet sújtó lehetséges szankciókra is felhívta a figyelmet.

Katalin állandó rettegésben élt, félt a végrehajtástól, félt, hogy "beteg teste alól még az ágyat is elviszik". A tartozásokat nem tudta befizetni, hiszen nem volt semmilyen jövedelme. Megbetegedésekor nem kért táppénzt, mert úgy érezte, nem annyira beteg, hogy ez megilletné. Néhány hónapja mégis megkérte a háziorvost, hogy írja ki táppénzre, de ő ezt visszautasította arra való hivatkozással, hogy Katalin a járuléktartozásai miatt most nem minősül biztosítottnak.

Miután Kati a létfenntartását önállóan már nem tudta biztosítani, ezért csak széles körű családi összefogással sikerült előteremteni számára a legszükségesebbeket. A havi kiadások fedezetét szülei és testvérei egy pontosan és aprólékosan megszervezett rendszer szerint biztosították, melyben a rezszi költségeit az édesanya, az önkormányzatnál előfizetett ebédét az édesapa, a heti kétszer jövő fizetett ápolónőét, a gyógyszereket és az egyéb tételeket egy-egy testvér állta.

A gyakorlatban azonban nem bizonyult működőképesnek ez a módszer, egyre több testvér "szállt ki" pénzügyi nehézségeire hivatkozva, a többiek pedig hónapról hónapra kevesebb összeget adtak. Ennek és a betegséggel járó többletkiadásoknak köszönhetően Katalin szenvedett az anyagi bizonytalanságtól és már a legegyszerűbb tárgyi feltételeknek is a híján volt (pl. nem volt papucs, egy éven keresztül rossz volt a TV-je, étkezése nélkülözött minden változatosságot és csak a legszükségesebbekre szorítkozott). Katinak korábban Ritán kívül egyik testvérével sem volt jó kapcsolata, ez alatt az időszak alatt azonban ezek a kapcsolatok határozottan rosszá váltak.

Az anyagi függőség tudatának hatására Kati egyre inkább úgy érezte, hogy testvérei és anyja kényszerből és csak minimálisan foglalkoznak vele és önzőek is. A családból egész életében csak Ritát érezte magához közel. Édesanyja és ő mindig távolságtartóan viselkedtek egymással, azonban betegsége óta Kati nagyon hiányolja édesanyja szeretetének jeleit, sokat sír, veszekszik vele, törődést követelve.

Az ikerpár és szülők által alkotott, egy házban lakó csoportban korábban mindig Katalin képviselte a határozottságot, ő boldogult legjobban a hivatalos ügyek intézésével, ő jelentett összeköttetést a külvilággal is. Megbetegedése után rövid időre Zita néni próbálta betölteni ezt a pozíciót, de Kati nem hagyta, hogy édesanyja az eddiginél dominánsabb szerepet kapjon. Az amúgy is ingatag lábakon álló új szereposztás romba dőlt, Zita néni visszahúzódott a kuckójába. Az amúgy is kényes egyensúly felborult és a történéseket senki nem tartotta kézben.

Kati a betegsége óta, a szomszéd lakásban lakó Sanyi bácsihoz hasonlóan szinte mindig egyedül volt. Édesanyja átlagosan kéthetente látogatta meg, édesapjával szinte sosem találkozott. A fizetett

ápolónővel jó viszonyban volt, de ő is csak hetente egyszer kereste fel. A volt kollégái, régi barátai gyakorlatilag teljesen eltűntek az életéből és Kati a nagyon ritkán előforduló vendégek jelenlétét sem kívánta, mert úgy érezte, hogy nem tudnak természetesen viselkedni a jelenlétében. De az is fájt neki, hogy nem keresték rámenősebben.

Az egyetlen ember, aki megmaradt Kati "korábbi életéből", András, a barátja. A számunkra csak fényképekről ismert egészséges Kati csinos, dekoratív, életteli nő volt, de ekkorra már csak árnyéka maradt régi önmagának. A legutóbbi - csípőjén végzett műtéte óta - Katalin elzárkózott az Andrással való személyes találkozótól, mert nem akarta, hogy a férfi soványan, ágyhoz kötve, "csúnyán" lássa őt. András azonban nem tűnt el a látóköréből, nap, mint nap beszélgettek egymással telefonon. Ritán és az ápolónőn kívül Kati rendszeresen találkozott az önkormányzati gondozónővel, valamint a háziorvosával, akivel szintén nagyon konfliktusokkal terhes volt a viszonya. Katalin úgy érezte, a háziorvos "ott tesz keresztbe neki, ahol tud", mert nem tudta megnyerni az orvos szimpátiáját.

2.3. Individuális szint

Katinak naponta egyedül kellett megbirkóznia a halálos betegség tudatával, a folyamatos testi szenvedéssel, a fizikai körülményeinek drasztikus megváltozásával és a magánnyal, így nem csoda, hogy rossz lelkiállapotba került. Hangulata nagyon nagy szélsőségek között váltakozott, egyik pillanatban már-már mániás feldobottsággal nevetett, majd hirtelen sírva fakadt vagy veszekedni kezdett a körülötte lévőkkel. Kínzó álmok gyötörték. Értetlenül állt a rák felbukkanása előtt és állandóan szenvedett a rá irányuló figyelem hiányától.

Gyakorta előtörő pánikrohamainak hátterében rettentő szorongás, halálfélelem állt, de Kati ezeket nem tudta kezelni, gyakran fel sem ismerte. Félelmeit a fennálló APEH-tartozással magyarázta, beszélgetéseink eleinte csak erről szóltak. Lelkiállapotát és izoláltságát nagyon jól tükrözte a lakása, amely barátságtalan, személytelen, volt. Az előszobára jellemző, hogy a benne elhelyezett egyetlen jelentős bútordarab, az asztal nagyon megnehezíti a lakásba való bejutást. A falak nedvesek, a helyiségek sötétek, a szobára jellemző a kevés bútor és tárgy, valamint a mindig zárt ablakok.

2.4. Kapcsolata a hospice-szal

Kritikus fizikai és lelki körülményeit átélve Katalin összegyűjtött, felhasználható életenergiájával a hospice-ba kapaszkodott. Nagyon hamar sikerült intenzív, mély kapcsolatot kialakítania a hozzá hetente többször kijáró nővérrel és irracionális mértékű képességeket tulajdonított a team tagjainak. Úgy éreztük, személyiségének nagy erőssége vált ezzel nyilvánvalóvá, hiszen a legnagyobb szenvedések közepett még képes élni akarni, segítséget kérni, elfogadni. Ezt tudatosítottam magamban, mikor elkezdtünk együtt dolgozni a problémáinak megoldásán.

Megismerkedésünk után átlagosan hetente találkoztunk, sokat beszélgettünk, és közben közösen kerestük a megoldásokat.

3. Esetmunka

A hospice-ban végzett szociális munkás célja, hogy a saját eszközeivel, a teamben dolgozó többi szakemberhez hasonlóan, javítsa beteg életének minőségét.

Katalin életminőségének javítása érdekében a következő pontokon láttam lehetőséget a beavatkozásra:

3.1.1. Létfenntartásának biztosítása, a tartozások kérdésének rendezése.

3.1.2. A biztosított jogviszony rendezése, a vállalkozás és a hozzá kapcsolódó ügyek lezárása.

3.1.3. Annak tudatosítása Katiban, hogy a bürokratikus ügyekkel kapcsolatos bizonytalanság terhét megoszthatja velem, csökken a kiszolgáltatottsága.

3.2.1. A kirekesztettségének oldása, körülötte szociális háló kiépítése, a régi emberi kapcsolatainak újjáélesztése, esetleg lehetőségek teremtése újabbak létesítésére.

3.2.2. Elősegíteni Kati lelki egyensúlyának helyreállítását, a betegséggel és a halál gondolatával való szembenézést.

Segítség, hogy elfogadja megváltozott önmagát, képes legyen lezárni a megbetegedés miatt félbe maradt dolgait. Megerősítés abban az értelemben, hogy Katalin érezze: képes befolyásolni a sorsát, vannak még lehetőségei, érdemes a múltat összegezni, a jövőt tervezni.

Az egyén életterének bármelyik szintjén történő változás láncreakciót indít el a további szintek irányába. A pszichikum, a társas helyzet, a testi állapot és az anyagi helyzet folyamatos kölcsönhatásban áll egymással. Ezért a Katalinnal folytatott szociális munkát időrendben tárgyalom.

1-4. hónap

A anyagi feltételek krónikus elégtelensége miatt első lépésként átmeneti segílyt kértünk az önkormányzattól. A kapott 9000 forintból Kati végre megjavíttathatta a TV-jét, ami az elszigetelt, mozdulatlan helyzetén sokat javíthatott. Ezzel párhuzamosan a táppénz, majd a rokkantnyugdíj intézésének érdekében az őt már ismerő hospice nővér közvetítésével megkerestük a háziorvost, aki a járulék tartozás miatt ismét megtagadta a segítséget. Nem volt mit tenni, valahogyan bizonyítanunk kellett Kati jogosultságát.

Kati rettentő szorongásai miatt amúgy is napirenden volt az APEH-hel való kapcsolatfelvétel kérdése, most egyszerre próbáltuk rendezni a tartozást és a táppénzt. A kötelező pénzforgalmi ellenőrzés miatt Katalinnak levelet kellett írnia a Járási Igazgatóság részére, melyben elismeri a tartozását. A levélben azt is kérte, hogy ő (ha a tárgyalás lehet a lakásán) vagy meghatalmazottja egyeztető tárgyaláson vehessen részt annak érdekében, hogy személyesen kaphasson felvilágosítást a lehetőségekről.

Visszajelzés nem érkezett, így újabb levelek és telefonbeszélgetések útján próbáltunk kapcsolatba kerülni az illetékesekkel. Szerencsétlenségünkre az APEH és a Társadalombiztosítási Főigazgatóság éppen ebben az időben nagy átszervezéseken esett keresztül, az ügyintézők feladatköre és munkahelye, elérhetősége megváltozott. Az információáramlás az ügyintézők valamint a hivatal és az ügyfelek között nagyon akadozott, az ügyintézők folytonossága megszakadt. (Egy példa a fentiekre: a segítőkéz adóellenőr, aki megígérte, hogy közbenjár Katalin érdekében, az átszervezéseknek köszönhetően eltűnt a szemünk elől, a korábbi munkahelyén azt a felvilágosítást adták, hogy sajnos még nem lehet tudni, melyik dolgozót hova helyezték...) Ennek köszönhetően rendre a korábbiakkal ellentétes információkat kaptunk, többször megerősítettek minket abban, hogy Kati biztosított jogviszonya a tartozás rendezéséig felfüggesztődött.

Kértük az adótartozás méltányosságából történő elengedését, a járulék tartozással kapcsolatban pedig a befizetés átütemezését (mivel itt még a mérséklésre sincs lehetőség), megírva, hogy Kati ördögi körben érzi magát: amíg nincs bevétele, nem tud fizetni, de nem kap táppénzt, amíg nem fizetett. Végül a kötelező pénzforgalmi ellenőrzés érdekében Kati lakásán váratlanul megjelent egy ügyintéző, aki szóban biztosította a beteget arról, hogy elengedik az adótartozását, majd közölte, hogy ő ugyan adóellenőr, nem kompetens a járulék kérdésekben, de megteszi Katinak azt a szívességet, hogy mint

hivatalos közeg, felhívja telefonon a háziorvost. Megtette, biztosította arról, hogy nem ütközik jogszabályba a háziorvosnak ama cselekedete, hogy táppénzhez segíti Katit.

Azóta eltelt négy hónap, még egy táppénzátutalás sem történt meg. Az ügyintézők türelemre intenek. Kati adótartozását a méltányossági kérelemre elengedték (a Katit ápoló hospice-nővér összeköttetései révén sikerült véghez vinni, illetve felgyorsítani az eljárást), a járulék tartozással kapcsolatban pedig informálisan tájékoztattak minket a következőkről: a legegyszerűbb, ha nem teszünk semmit, egyszerűen rajta marad a tartozás a folyószámlán, hiszen ez nem jelent semmilyen hátrányt Katalinra nézve. (Magánszemélynél az adótartozást az APEH méltányosságból elengedheti, illetve fizetési halasztást engedélyezhet, ha a kérelmező önhibáján kívül került ilyen helyzetbe és a fizetés súlyosan veszélyeztetné a létbiztonságát. Járulék tartozásnál azonban csak a késedelmi pótlék illetve a bírság engedhető el.)

5-6.hónap

Teltek a hónapok és Katinak még mindig nem volt semmilyen jövedelme. Az átmeneti megoldást a rendszeres szociális segély jelenthette volna, erre azonban az elvi foglalkoztatottsága miatt nem volt jogosult. Az önkormányzati gondozónő közbenjárására és az Országos Orvos-szakértői Bizottság ajánlására azonban mégis megítéltek Katinak havi 12000 forint segélyt, ami óriási segítség a számára.

7-8.hónap

Végre megjött az első táppénz. Az anyagi problémáinak átláthatóvá válása és a konkrét változások hatására Kati sokkal nyugodtabbá vált, mint első találkozásunkkor volt. A hospice-orvos és nővér sikeresen tudta csillapítani a fájdalmait, az egészségi állapota nagyon sokat javult és megmaradt ezen az optimálisabb szinten. Sokat erősödött. Kedélyállapota lényegesen jobb lett, kiegyensúlyozottabbá vált. Beleegyezett, hogy meglátogathassa őt a hospice egyik önkéntes segítőtje, egy hasonló korú nő, akivel most már hetente találkoznak, és sokat beszélgetnek. Úgy tűnik számomra, hogy Kati ismét igényli az emberi kapcsolatokat. Ekkor vált hangsúlyossá egy régi probléma: Kati nem képes megbirkózni a betegség testi jeleinek látványával, saját testképe eltér a tükörben látott képtől. Késztetést érez, hogy nézze magát a tükörben és mindig megjed, mikor meglátja magát. Úgy éreztem, el kell fogadnia a testét és éreznie kellene, hogy képes befolyásolni a külső megjelenését. A megoldást illetően azonban nehézségeim támadtak és az esetmegbeszélésen kiderült, ugyanígy érez a nővér és az önkéntes segítő is. Megbeszéltük, hogy meghívjuk Katit a hospice nappali szanatóriumába, ahol találkozhat egészségesekekkel és betegekkel is. Itt tapasztalhatja, hogy a teste képes társas helyzetekben elfogadhatóan funkcionálni és a többiek viselkedése visszatükrözi számára a megjelenése elfogadottságát, normalitását. Sokat beszélgettünk egymással arról, hogyan tudná az öltözködésével, frizurájával ellensúlyozni a megjelenése negatívumait.

A gyógytornász segítségével mozgása is sokat javult: eleinte tolókosiban tolatta ki magát a kertbe, majd járókerettel, később egy bottal járt. Ismét képes társas életet élni, intenzívebb kapcsolatba került a testvéreivel, néha meglátogatja őket. Higgadtabbá vált, képes arra, hogy tudatosítsa a megváltozott helyzetét. Sokszor beszél a múlttól, úgy érzi, talán azért betegedett meg, mert nem volt képes igazán közel engedni magához senkit. Nagy elhatározásokkal építi újjá az életét, ismét képessé akar válni arra, hogy a lakásán kívül találkozzon emberekkel, kijelentette, hogy látni szeretné Andrást.

Annak érdekében, hogy ez lehetővé váljon, megegyeztünk, hogy a sántítás megszüntetése érdekében gyógycipőt készítettünk, ehhez egy ortopéd-szakorvossal való találkozás szükséges. A mentővel való beszállítást elkerülendő a háziorvos Kati otthonába hívta az ortopéd szakorvost. Az ortopéd orvos ennek ellenére nem vállalkozott a beteg otthoni meglátogatására, így Katit egy a segítségét ingyenesen felajánló taxival sikerült beszállítani a rendelőbe. Végre megkaptuk a receptet, megrendeltük a cipőt, ami sajnos csak 6 hét múlva lesz készen.

A biztonság tudata, hit a gyógyulásban (amire az orvos szerint van egy kis esély), illetve az állapotának szintentartásában lehetővé tette Kati számára, hogy elengedjen néhány a régi életéhez fűződő fogódzót. Korábban mereven elzárkózott vállalkozásának megszüntetésétől, egyrészt a csődeljárástól, másrészt a "vállalkozói" identitás feladásától való félelmében. Mostanra sikerült elfogadnia, hogy a betegséggel való együtt élés nem csupán egy rövid átmenet az életében, és nincs már szüksége a vállalkozásra, ami a múltba való kapaszkodást jelentette számára. Folyamatban van az oktatástúdió hivatalos felszámolása, így elhárul az akadály a rokkantnyugdíjazás előtt.

9-10. hónap

Kati ismét képes önálló kezdeményezésre. Úgy döntött, hogy amíg jól érzi magát, dolgozni fog, ettől javulhat az anyagi helyzete, esetleg megismer új embereket, elfoglalja magát, és ismét hasznosnak érezheti magát. Első próbálkozásként korrepetálni kezdte egy ismerős család kislányát, de néhány óra után kiderült, hogy Katalinnak egyrészt még nincs türelme ehhez a munkához, másrészt a gyerek nem jelent számára társaságot.

Végiggondoltuk a lehetőségeket és a szempontokat. Katinak két diplomája van: tanítói és népművelői. Idegen nyelvet nem beszél, de valamelyest ért a számítógépekhez. Olyan munkát szeretne, ahol emberek között lehetne, szívesen lenne recepciós vagy könyvtáros. Egészségi állapota miatt maximum hetente kétszer tudna elmenni otthonról és szállításának megoldhatatlansága miatt, csak közeli munkahelyre.

Felvettük a kapcsolatot a mozgáskorlátozottak munkaközvetítésével foglalkozó Motiváció Alapítvánnyal, ahol megerősítették azt a gyanúkat, hogy szinte lehetetlen az összes feltételünknek megfelelő munkát találni. Az egyetlen lehetőség, hogy Kati valamilyen otthoni bedolgozást vállaljon. Katalin feliratkozik a listára, nagyon várakozó, reménykedik.

Az utóbbi időben megszaporodtak Kati körül az emberek. Több régi barátja felkereste, néhányszor már az utcára is kimerészkedett. Nemrég boldogan mesélte, hogy a szilvesztert "buliban" töltötte: a testvérei autóval elvitték magukhoz. Sokat beszél Andrással, úgy tervezi, hogy ha meglesz a gyógycipője, találkozik vele. Egy dologról beszél újra és újra fájdalommal, ez az anyjával való rossz viszonya.

Szemrehányóan és dühösen beszél róla, aki szerinte soha nem állt mellé. Mióta átértékelte eddigi életét, Katiban folyamatosan érlelődik a gondolat, hogy tegyen valamit ez ügyben. Szóba került, hogy esetleg beszélgethetnék én Zita nénivel, vagy meghívhatnánk őt egy hármastalálkozóra. Kati egyelőre túl radikálisnak tartja ezt az elképzelést. Azt tervezi, hogy a közelgő születésnap családi összejövéskor nyilvánosan mondja meg édesanyjának, hogy szereti.

Úgy tűnik, Zita néni a szerepváltás sikertelen kísérlete után visszatért a családban szokásos bezárkózáshoz és konfliktuskerüléshez, talán az segítene, ha újra érezhetné, hogy szükség van rá, hogy a családhoz tartozik, és ha végre szabadjára engedhetné az érzelmeit, nem vonulna vissza lánya dühkitörései előtt.

Véletlen találkozásainkkor mindig elbeszélgetünk, igyekszem őt tájékoztatni a munkámról, kérdezem a véleményét, próbálom bevonni az eseményekbe. Nem valószínű, hogy az ötven év alatt megcsontosodott kapcsolat minősége radikálisan megváltozik a közeljövőben, de nagy esély van rá, hogy Rita közvetítőszerepét (a családtagok összetartása mindig Rita feladata volt) és a család szervezőképességét felhasználva kiszámíthatóbbá és megnyugtatóbbá válik az anya-lány viszony. (Rita képes befolyásolni idősebb testvéreit is, akik közelebb állnak édesanyjukhoz.)

A jövő

Katalin elméletileg már nem minősül hospice-betegnek. Egészségi állapota sokat javult, úgy tűnik elszigeteltsége is sokat oldódott az utóbbi hónapokban. A hospice munkatársaival, különösen a nővérrel való barátság nagyon sokat jelent Katinak, így bár szakmai szempontból már nem lehet alátámasztani a nővér látogatásait, ő a team döntésének megfelelően kéthetente még mindig meglátogatja őt.

A hospice-val való további, de lazább együttműködést indokoltá teszi a nővérrel és az önkéntessel kialakult kapcsolata, valamint a biztonság érzete az esetleg újra romló állapotára gondolva. A velem való további közös munkát pedig szociális helyzete teszi szükségessé. Elszántsága és küzdeni akarása folyamatosan újabb és újabb eddig rejtve maradt erőforrásokat hoz elő belőle, melyek segítségével talán hosszabb távra is stabilizálódhat mostani pozitív lelkiállapota. Sokat gondolkodott a betegségén és a szenvedés hónapjain, a mostani időszakot adományként éli meg. Úgy érzi, ha ismét közel kerül a halálhoz, már másként fog viszonyulni a helyzethez.

Interjú a beteggel

A beteggel készített interjú lehetővé tette számunkra, hogy a történekről minél teljesebb képet kapjunk. A szerteágazó interjúból csak azt a néhány gondolatot emeljük ki, amelyet a szociális munka szempontjából lényegesnek tartunk.

A haláltudat változása

Három és fél évvel ezelőtt amikor Katalin megtudta, hogy rákos nem hitte el az orvosoknak, hogy betegsége végzetes. Kételye azon alapult, hogy úgy vélte az orvostudomány mára olyan sokat fejlődött, hogy a rák már nem az a betegség ami évtizedekkel ezelőtt volt. Ezzel szemben ma már tudja, hogy meg fog halni. Számára az igazi problémát az jelenti, hogy nem tudja mennyi ideje van még hátra. Valójában nem a meghalástól fél, hanem attól, hogy itt kell hagynia szeretteit.

Vallás

A vallással való kapcsolata ambivalens: római katolikus családban nevelkedett. Katalin nem hisz istenben, nem él vallásos életet, és nem folytat vallásos gyakorlatot, de azért mégsem utasít el minden, a túlvilági léttel kapcsolatos gondolatot, különösen miután megtudta, hogy végzetes betegségben szenved.

Katalin említett a vallással kapcsolatban egy fontos eseményt: egyszer nagyon rosszul lett, és testvérei összevesztek azon, hogy orvost vagy papot kell-e hívni, végülis a pap jött el. A történetet Katalin nagyon nehezményezte, mert úgy érezte a kritikus pillanatban hozzátartozói a halált és nem az életet választották.

Az eset rávilágít arra, hogy a magukat ateistának valló betegeknél is adódhatnak súlyos konfliktusok a vallást illetően, különösen akkor, ha e tekintetben a hozzátartozóknak más a meggyőződésük.

Az egészségügyben

Az interjú során Katalin többször sérelmezte ahogyan az egészségügyben vele bántak. Az első sérelem a diagnózis közlésének módja volt: az orvos le se ültette, amikor közölte vele, hogy meg fog halni. Egy másik alkalommal pedig, az orvos leszidta a műtét előtt, hogy miért "bög", és megfenyegette, hogyha nem hagyja abba, akkor: "fogja a cókókját és menjen el, mert az operáció nem kötelező".

Meg kell jegyezzük, hogy az egészségügyi ellátásával kapcsolatban vannak pozitív élményei is. Az egyik műtét során komplikációk léptek fel - és Katalin hálával beszélt arról az orvosáról aki megmentette az életét. Evvel az orvossal nagyon jó volt kapcsolata is.

Hospice

Katalinnak, saját elmondása szerint a hospice team nyújtotta megbetegedése óta a legnagyobb segítséget. Különösen a társas kapcsolatok megerősítése és új kapcsolatok kialakulása terén kapott sokat, de fontos számára a nővérrel kialakult barátság. A hospice-szel kapcsolatos pozitív tapasztalatai, még inkább aláhúzzák az egészségügyben uralkodó szörnyű állapotokat.

A szociális munka lehetőségei és korlátai

Fentiek alapján megpróbáljuk vázolni a hospice szellemű ellátás során nyújtott szociális munka mozgásterét. Katalin súlyos krízishelyzetben volt amikor kapcsolatba lépett a hospice-szel. A krízishelyzet abból adódott, hogy nem voltak rendben az ügyei az adóhatósággal és a társadalombiztosítással, valamint társas kapcsolataiban is súlyos gondok jelentkeztek. Katalin a hospice-szel való kapcsolatteremtés előtt több éven át, mint beteg az egészségügy útvesztőiben hányódott, anélkül hogy szociális és lelki problémáival az egészségügyi személyzet törődött volna. Nem volt kórházban szociális munkás, aki segítségére lehetett volna e kritikus időszakban. Ráadásul az egészségügyi rendszer igénybevétele során számos sérelem érte, gondoljunk csak a diagnózis közlésének módjára, vagy a durva bánásmódra. Tehát az egészségügy nem pusztán képtelen volt szociális problémáira megoldást találni, hanem még tetézte is azokat. Az eset jól példázza az orvos-beteg viszony gyakori nem kielégítő voltát és a kórházi szociális munka hiányát.

Amikor Katalin felkeresi a hospice-t a megoldatlan problémák halmaza szinte rá szakad a hospice szociális munkására: így válik e munkakör a "korlátlan lehetőségek" területévé.

A szociális ellátórendszerben tátongó úr azonban nemcsak lehetőséget ad a hospice szociális munkása számára, hanem egyben korlátozza is tevékenysége hatékonyságát, hiszen egyedül van, és a hospice gondozói team tagjain kívül nemigen számíthat külső segítségre.

Köszönettel tartozunk Barbara Monroenak a St. Cristpher's Hospice Szociális Munkás Képzés igazgatójának a tanulmány megírásához nyújtott segítségéért.

Tanulmányok a Délkeleti Régió Hírleveléből

“Különös emberek élnek itt”
Különc emberek Kosztolányi Dezső novelláiban

BEVEZETŐ

Ez a tanulmány rövid részletet tartalmaz abból a dolgozattól, melyben Kosztolányi Dezső 19 novelláját vizsgáltam meg. A novellákban elsősorban korának külön embereit mutattam be, akik mind hasonló problémákkal küszködnek: öngyilkosok, narkománok, elmebetegek, az életet elszenvedők.

ÚJ SZÁZAD: RÉGI ÉS ÚJ SZENVEDÉLYEK

Sokan és sokféle küzdelmet folytatnak szenvedélyeikkel a századforduló táján és az elkövetkező évtizedekben.

Új “morbus hungaricus” üti fel fejét: 1860-tól kezdve három nagy *öngyilkossági hullám* söpör végig az országon (1860-70-es években, majd a századforduló környékén, s az 1930-as évek elején). (Andorka, 1997.)

A század végén Budapest arca rohamosan kezd átalakulni. Ez az átalakulás az addigi életformát sem hagyja érintetlenül. A nyugodt, polgári élettempót a lázas lüktetés, rohanás váltja fel. Elképesztő méreteket ölt az öngyilkosok száma. Sokan érkeznek a fővárosba vidékről, hogy szerencsét próbáljanak, és sokan hamar megértik, hogy életük feleslegessé vált. (Rónay, 1977.)

Alkohollelenez társaságok alakulnak, konferenciákat tartanak az *alkoholprobléma* súlyosságáról. Ady A magyar Pimodán című tanulmányában (Ady, 1978.) hosszasan magyarázza, hogy a művész, aki egy kicsit magyar és zseni, mázsás terheket kell, hogy cipeljen, és csak magyarsága az oka annak, hogy nem hasist eszik, ami a finomabb idegrendszerek mérge, de kényszerűen a boroskupához vagy pálinkásbutykoshoz nyúl. Természetesen nem maradnak el a példák sem.

Tanulmányt szentel egyébként az alkohol és az irodalom kapcsolatának Juhász Gyula is, bár nem ért egyet Adyval. (Juhász, 1978.)

A *narkománia* különösen az I. világháború befejezését követően jelentkezett problémaként Magyarországon, bár már 1913-ban esettanulmány jelenik meg a Budapesti Orvosi Újságban, amely egyúttal új problémára hívja fel a figyelmet. A hadsereg bomlásakor a hadianyag széthordásával rengeteg gyógyszer, így kábítószer is került az utcákra, ami meglepően széles ügynökhálózaton terjedt tovább. (Donkó, 1992.)

Az elvesztett háború utáni hangulat kedvező talajnak bizonyult a szenvedélyek elterjedéséhez, de nagyban segítették a folyamatot a könnyelmű orvosi rendelések is. Az ópium elsősorban az orvosok, gyógyszerészek és egészségügyi alkalmazottak körében volt kedvelt, a kokain pedig az éjszakai élet alakjai körében terjedt el (kéjnök, pincérek, színészek, egyetemisták stb.). (Donkó, 1992.)

A Nyugat prózája is elkezd foglalkozni a beteg, szenvedélyekkel viaskodó emberekkel. Mégis, ahogy Kiss Ferenc fogalmaz: “Még a jellegzetes témák: a halál, pénz, testi szerelem kínja és gyönyöre s a narkotikumok is inkább a korábban induló Bródy,

Krúdy és Ady művészetében honosodnak tartós problémává, s időtállót is leginkább ők alkotnak az ilyenfajta élményekből." Ők ugyanis önkéntelenebbül és mélyebben élték át a "dekadens színezetű élménytípusokat", s közülük néhányan bele is pusztultak (Ady, Cholnoky, Csáth). 1911 táján a Nyugat minden nagy alkotója elkezdte a leszámolást a modernnek harsány és felszínes szerepeivel.

Vajon mi a helyzet Kosztolányival? Józan franciák címmel 1906-ban írt cikkében Adyval ellentétben úgy véli, hogy a művésznek nincs szüksége lázra, mámorra vagy részegségre. Ezeket élvezni csak a közönséges ember előjoga. A művésznek marad a feltalálás gyönyöre mint láz és az alkotás heve mint mámor. Somlyó Zoltánnak pedig a következőket vallja egy interjúban: "Meggyőződésem, hogy az író szerzetesi életet vállal. Élmények után futni hiábavaló dolog. Az élmény mélyen be van ágyazva a lélekbe."

Novelláit olvasva, azonban hamar kiderül, hogy íróként szeretett öngyilkosokat, elmebetegeket, és narkotikumokkal élőkét középpontba állítani. Lapozzuk fel 1933-34-es Naplóját, s meglepően nagy számban találunk novella- és regénytervezeteket, amelyek egy-egy ilyen "deviáns" alakot mutat be. Rónay László a frissen kiadott Naplót elemezve állapítja meg, hogy Kosztolányi nyitott volt a paradoxonok iránt, szerette meghökkenteni az embereket, füttyülni a hagyományra és sokszor fityiszt mutatni.

Publicisztikájában is hemzsegnek a "szenvedélyemberek", lézengő bohémek, a művészek fogadatlan prókátorai (Smokkok, 1924.), a narkotikum hatásai és áldozatai (Orvosok, Legyen világosság, Orvos és halál, 1915.), öngyilkosok (A martalék, 1930.), elmebetegek (Dans Macabre, 1908.).

1917-ben jelenik meg egy kötet magyar és külföldi írók misztikus novelláiból. Az előszóban a következőket olvashatjuk Kosztolányitól:

"Ami valaha künn volt, az ma bennünk van. Magunkban hordozzuk a kísérteteket. Ebben a korban jelent meg az új lélektan döntő felfedezése, az, hogy lelkünk jó részét egyáltalán nem ismerjük (...)"

Saját korát regényesnek nevezi, mely kiszélesíti a valóságot, de a határokat nem kifelé, hanem befelé tágítja.

Rónay László úgy véli, hogy talán már bécsi éveiben értesülhetett a lélektan freudi forradalmáról, melynek befogadását könnyítette az, hogy ifjúságának fontos olvasmánya volt Dosztojevszkij. A Rilkeről szóló, 1909-es tanulmánya már bizonyíthatóan magán hordozza a freudizmus jeleit.

"Én öngyilkos leszek..."

Halász Gábor A század gyermekei című tanulmányában (Halász, 1977.) kétféle magatartás jelenlétét aposztrofálja az irodalomban:

Az idősebb generáció a változások titkait kutatja, a tettvágyat, a fölfelé elmozdító energiákat.

Velük szemben a század gyermekei bágyadtak, céltalanok, és hajlamosak a fáradtságra, valamilyen belső sorvadás emészti őket: "mindegyik álmokat szövöget, a betegségszülte látomásokat teregeti szét, finom ködfátyolon át érzékeli az életet. Puha, vattás gomolyokban úsznak eljűk az emlékek, akár a fellegjárás (...)"

Kosztolányi novelláit olvasva feltűnik, hogy szívesen ír öngyilkosokról is. Már első novellásköteteiben olvashatunk róluk, de a húszas- harmincas években is felbukkannak ezek az emberek.

Halász Gábor tanulmányán elgondolkodva két, öngyilkossággal foglalkozó novellát kapcsolnék a század gyermekeinek érzésvilágához: az 1908-ban született *Néhány levél a Zöld Naplóból* című művét és az 1913-as *Bocsánatot...!* című novellát.

Ebben az időszakban - ahogy Bori Imre Kosztolányi könyvében bemutatja - Kosztolányi a századforduló lelkét igyekszik megragadni, a fin de siècle-t megfoghatóvá tenni. Éles

kontúrok helyett sejtelmes hangulatok áradnak szét ezekben a korai művekben, melyek általában valamilyen különös érzést tárgyiasítanak, s furcsábbnál furcsább alakokat vonultatnak fel.

Nagyon erős érzet tartja hatalmában a Zöld Napló szerzőjét (*Néhány levél a Zöld Naplóból*). Itt az elbeszélő egy naplórészletet ad közre, de egyúttal maga is bevonódik családtagként e különös történetbe. Újra egy emberi sors, s ezúttal sem tudhatunk meg sokkal többet a főszereplőről, csak azt az érzetet "ízlelhetjük meg" egy kevéssé, ami központi jelentőség az életében.

Tegyük még misztikusabbá a történetet - gondolhatja Kosztolányi -, s mint egy modern, 20. századi görög sorstragédiában, nehezüljön családi átokká ez az érzet. A sorsszerűséget a család történetének áttekintésével támasztja alá. Már az első bejegyzésben halottak egész sora vonul fel, akik szinte kötelezővé teszik hősünk számára a tett végrehajtását. A sor végén az apa áll: "Apám erős fekete szivarokat szívott. Most én szivarozom..." (210. l), s ezzel le is zárul a kör.

A családi kapcsolatok determináló ereje nem csak itt ilyen erős. Elég csak akár A Károly apja, Az olvasó vagy A léggömb elrepül című novellákra gondolni, ahol a különös jellemű ifjak csak az apákban gyökeret vert sorsokat teljesítik be.

Az 1921-ben született *Hogy is történt?* című novella a korábbiaknál sokkal pontosabban és lélektanilag hitelesebben mutatja be egy öngyilkosság belső mozgatóit. Majdhogynem az öngyilkosság pontos rekonstrukciójáról beszélhetünk, talán ezért is nevezi Somogyi György (Somogyi, 1979.) bűnügyi jegyzőkönyvnek a művet, aminek szembetűnő jellemzője a tárgyilagos, adatközlő stílus.

Érdeemes megnézni az eredeti címet: Tizenegy perc. Kosztolányiné írja visszaemlékezéseiben, hogy férje kedvelte a kerek számokat, s gyakran mondogatta, hogy ennek a novellájának, melyben egy öngyilkosság előtti tizenegy perc eseményeit írja meg, az elolvasása pontosan tizenegy percig tart, pedig amikor írta, erre korántsem gondolt (Kosztolányi Dezsőné, 1938.).

A novellát olvasva az az érzésünk támad, mintha egy filmrendezőnek adott forgatókönyvi utasításokat tartanánk kezünkben. Somogyi pontosan bemutatja, miként mozog a képzeletbeli kamera a novella térvizsgálatai közt: először totálban adja a kertet, majd közelben végigpásztázza a levegőt, a földet és a virágokat, félközelben sorra veszi az udvart, a konyhát, az üzletet és a lakást, s közben néhány pillanatra felvillantja a cseléd, az apa és az anya alakját. A "kamera" mozgása közben halk zenét hallunk.

Ezt követően fordul a "kamera" a tett helyszíne felé. Totál kép majd félközel, s elhalkul a zene. Ezidáig szinte semmi nem történt, de baljós sejtéseink vannak.

Hadd utaljak itt Lengyel Balázusra, aki Kosztolányi prózájával kapcsolatban az építkező tudatosságot emeli ki: "aztán célra fogja a puskát, s fölényesen, könnyedén, mintha semmiség volna, talál."

Ez a célba találás figyelhető meg akkor is, ha szemügyre vesszük a kert leírását. Pókok, zöld és kék legyek, emésztő föld - inkább egy temető hangulatát keltik az emberben. Somogyi szerint az sem véletlen, hogy a novella elején Bach egy kis preludiumát halljuk a háttérben, hiszen mindaz, ami történik, csak előjátéka egy fontosabb cselekedetnek.

Az első novellagócópontban a villany kallantyújának elfordítása áll. Maga a kallantyú kifejezés asszociálhat a géppuskára, s a mozdulattal elsüllyed a kinti világ, a szoba kerül középpontba. Megkezdődik a tette való felkészülés, miközben a feltoluló emlékképek szakadatlanul peregnek, mintha egy-egy filmbeugrást látnánk.

Kiss Virág (Szeged)

Felhasznált irodalom

Kosztolányi Dezső összes novellája (Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Réz Pál)
Helikon, Bp.

Ady Endre: *A magyar Pimodán* in: A magyar Pimodán, Fantasztikus világ II.
(szerk. Könczöl Csaba) Alkoholizmus elleni Országos Bizottság, Bp. 1983.

Andorka Rudolf: *Bevezetés a szociológiába* Bp. Osiris, 1997.

Bori Imre: *Kosztolányi Dezső* Forum Könyvkiadó, 1986.

Donkó Erzsébet: *A hazai drogproblémák századfordulótól a második világháborúig*
in: A kábítószer kihívása (szerk. Gerevich József, Veér András) Bp. Gondolat, 1992.

Halász Gábor: *A század gyermekei* in: u.ő: Válogatott írásai Bp. Magvető, 1977.

Juhász Gyula: *Alkohol és irodalom* in: Esszépanoráma 1900-1944.(2. kötet)
(Vál., szöveggond.: Kenyeres Zoltán) Bp. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978.

Kiss Ferenc: *Kosztolányi-tanulmányok* Miskolc Felsőmagyarországi Kiadó, 1998.

Kosztolányi Dezső: *Előszó* in: Éjfél (Magyar írók misztikus novellái),
Kisértethistóriák (Idegen írók novellái) Bp. Terra, 1987.

Kosztolányi Dezsőné: *Kosztolányi Dezső* Bp. Révai, 1938.

Lengyel Balázs: *Elemi szerkezetek Kosztolányi prózájában* in: Kritika 1985/7. 12-14.

Négyszemközt Kosztolányi Dezsővel (kérdéz: Somlyó Zoltán)
in: Kosztolányi Dezső (szerk. Réz Pál) Bp. Századvég Kiadó, 1993.

Rónay László: *Műhelynapló kérdésekkel* in: Élet és Irodalom 1985/26. sz.

Somogyi György: *Kosztolányi Dezső: Hogy is történt?* in: Magyar Nyelvőr 1979/2.

Olvasonapló

BETYÁRTÖRTÉNETEK

Mondák és dalok (Betyárvilág a Délalföldön III. részéből ízelítő)

Bevezető gondolatok a betyárvilágról és a betyárfolklorról

A vásárhelyi gazda-adatközlőink igen fogékonyak voltak a betyártörténetek iránt. Szinte minden lehetőséget megragadtak arra, hogy betyárkodásról szóló adomákat meghallgassanak és elolvassanak.

Közülük is kiemelkedett Kérdő Szűcs Ernő, aki az itt közölt betyártörténetek legjavát mondta el. A tőle gyűjtött versek java részét énekelni is tudta. A dallamok zömében ismert nóták, dalok, magyar nóták dallamát használta föl. Ugyanazon verset más-más időpontban akár eltérő dallammal is elénekelte. A Papp Samu énekében, a Szabó-testvérekről szóló félnépi, balladás dalon belül az egyes részeknek pedig vagy három, egymástól eltérő dallama is volt - az utolsó két versszak ismert, ha nem is elterjedt dalkincsünk -, ezeknek a betyárverseknek általában nem volt önálló dallama. Azt is föltételezzük, hogy közülük néhányat maga Kérdő Szűcs Ernő írt - vagy ahogy a gazdák maguk fogalmazták: rimbe faragott -, hiszen kiadatlan "könyvet" is szerzett életéről, amelybe nem egy versét bejegyezte. Ebben a kéziratban az előző nemzedékeiktől is található általuk fogalmazott, saját versek.

A vers és a próza között azért nem tettek különbséget, mert számukra csak maga a történet átadása volt a fontos. Így található egy-egy elbeszélésben váltakozva prózai szöveg és vers. Más kérdés, hogy adatközlőink jobban vonzódtak a rímekhez mint a prózához, és ahol csak lehetett, versben "meséltek".

Az itt közreadott történetek jelentős része "igaz, megtörtént eseményeket" beszélt el. A folklór szempontjából külön helyet foglalnak el. A legtöbb szájhagyomány útján terjedt. Kisebb részük alig változott. Ezek a család valamelyik őseivel történtek meg, és a leszármazók a család osztódása után is változatlanul vitték magukkal. Ennek oka a patriarkális tisztelet volt. Amit a nagy tekintélyű ős elmondott, azt igyekeztek pontosan megőrizni. Tiszteletlenségnek tartották szavait kiforgatni, abból valamit is elhagyni, vagy ahhoz hozzátenni. Jól példázza ezt A három akasztott adomája, melyet két távoli rokon szinte szóról szóra azonos módon beszélt el. A lelkiismeretben emlegetett Palásty nevű algyői uradalmi kormányzó (máshol intéző) tragikus sorsa is megtörtént esemény volt¹, de ebben már érzékelhető a történelmi pontatlanság, hiszen közvetlenül nem családtaggal történtek meg ezek az események.

A betyártörténetek nagyobb része megindult a folklorizálódás útján, de népmesévé, letisztult legendává már nem válhattak, hiszen a megőrzőket, illetve adatközlőket csupán néhány nemzedék választotta el a történetek hőseitől. Közben a hagyományos társadalom elmúlt, nem voltak kukoricafosztókák, olvasóköri esték, ahol a régi betyárság szóba jöhetett volna. Az a réteg, amelyik még emlékezett, súlyos társadalmi bajokkal, rétegük szétzüllesztésével, megélhetési gondokkal, életformaváltással küzdött, így a betyárvilág iránti érdeklődés megszűnt. Ugyanakkor megindult a levéltári kutatás, amely a megmaradt büntetőpererek, egykori újságcikkek alapján igen hitelesen tárta föl a betyárvilágot, elúzva belőle a közben ráragadt romantikát.²

Ezen betyártörténetek jelentős részén ugyanakkor jól érzékelhető az egykori szépírók, költők és újságírók által közölt, kiszínezett, eltúlzott romantikus írások hatása, amelyet már Petőfi Sándor ébresztett, majd igen szerencsétlenül járult hozzá Jókai Mór: A lélekidomár, ill. Móricz Zsigmond a Rózsa Sándor c. regényével, amelyben a rablóból népi, sőt nemzeti hőst faragott. (Igaz, hogy az utóbbi írónk a harmadik, befejező részt nem írta meg, nem tudhatjuk tehát, milyen erkölcsi ítélettel fejezte volna be legendaregényét.)

Küllös Imolát idézzük: "Móricz regényének első része nem is szól másról, mint hogy Rózsa Sándor a szegények szószólója és pártfogója. Áldják is érte mindenütt a nevét."³ Dobos Ilona fogalmazta: "A nemzeti elnyomás ellen küzdő betyárt nálunk Rózsa Sándor személyesíti meg, aki részt vett az 1848-as szabadságharcban."⁴

Szabó Endre írta: "Amire Móricz törekedett, az volt, hogy egy hatalmas freskóvá fogja össze azt a kort vagy korszakot, amelyben még a betyár is felmagasztosul."⁵

A két világháború között ünnepelt, a kommunizmus közel fél évszázada alatt teljesen elhallgattatott vásárhelyi író, Bibó Lajost⁶ idézzük Móricz Zsigmonddal kapcsolatban, aki mikor átvette "[...]a Kelet Népe szerkesztését, s kért, hogy írjak a folyóiratocskába. Majd azzal a tervvel állt elő, hogy ő Rózsa Sándorról regényt akar írni, és ismervén az én néhány elbeszélésemet, betyártörténetemet, arra próbált rábeszélni, hogy rendelkezéseimre bocsátja [a] Rózsa Sándor életére vonatkozó tárgyi adatokat, de írjam én meg a regényt. Én a kérést azzal hátrítottam el, egész őszintén beszéltem, hogy én Rózsa Sándort nem tartottam sohasem előkelő betyárnak, és én nem rokonszenvezek vele, így nem is hiszem, hogy sikerült regényt tudnék róla írni. Ne felejtjük el ugyanis, hogy a betyárvilágban is igen széles skálájú ranglista volt. Például alulról fölfelé volt a haramia, az útonálló, a zsvány, a lóköző, a

¹ A Szentés Városi Levéltárban megtalált perirat szerint 1851. nov. 28-án esti 8-9 óra között a lakásán agyonlőtték és kirabolták. (A teljes periratot a Betyárvilág a Délalföldön II. részében ismertetik.)

² Szabó F. 1964.

Szenti T. 1979. 125-135.

Szenti T. 1980. (Valóság 7. 89-98.)

Szenti T. 1981. Cs. M. Hírlap. Jan. 6-15. (9 részletben). Stb.

Még a tokiói egyetemről is érkezik egy japán kutató: Minamizuka Shingo professzor, aki jól beszél a magyar nyelvet, és többek között a Csongrád megyei levéltárakban, főleg Szentésen kutatja a betyárügyeket. (Lásd: Vécsey Ágnes: A japán professzor esete az alföldi betyárral. Reggeli Délvilág, 1992. febr. 4.)

³ Küllös I. 1988. 148.

⁴ Dobos I. 1977. 1:280.

⁵ Szabó E. Cs. M. Hírlap 1971. szept. 12.

⁶ Semmi köze Bibó Istvánhoz. Gyakran összekeverték őket, és az Aczél-korszakban Bibó Lajos István névrokonának politikai magatartásáért is vétlen bűnhődött.

szegénylegény, a betyár; és az arisztokrácia: a futóbetyárok. Szándékosan hagytam ki a kapcabetyár szót, mert én Rózsa Sándort kapcabetyárnak tartottam, a róla való ismereteim alapján."⁷

A betyárok rangsorolása igen változatos, a legtöbb szerzőnél más, ezért ezzel itt nem is vitatkozunk.⁸ Megjegyezzük viszont, hogy Rózsa Sándorral és szabadcsapatával még Kossuth sem bírt. Ismert tény, hogy Kossuth első alföldi toborzó útján, 1848. október 3-án Hódmezővásárhelyen fogalmazta meg a "bűnbocsánati hirdetményét", amelyben Rózsa Sándornak és betyártársainak kegyelmet adományozott, ha a szabadságharcban népünk oldalán harcolnak. Csakhogy Rózsaék egy-két látványos győzelmük után fosztogatni kezdtek. Azt a népet támadták, amelyből maguk is vétettek, akit védelmezniük kellett volna. A bűnöző banda még 1848 karácsonya előtt magától föloszlott, mert alkalmatlan volt minden katonai, és társadalmi fegyelmet kívánó, tisztességes cselekedetre.

Fodorka Elek szamosújvári királyi országos fegyintézeti tanítónak Rózsa Sándor személyét illető összeállításából röviden így mutathatjuk be a rablóvezért: 1813 körül, Szegeden, törvényes házasságból született. Analfabéta volt. 1841-ben kezdte a betyárkodást Varga János kirablásával. 1869-ig ténykedett. 60 kitudódott bűnesete ismert, ebből egy rablógyilkosság. A szegényt nem számalomból kímélte, hanem azért, mert onnan nem volt mit rabolni. A pusztapéter-félegyházi vasúti vonalon az utasokat fosztotta ki. Amikor az ókanizsai síneket fölszedte, a vonaton utazó század vadászkatona javát lelőtte, Sándor térdét egy golyó roncsolta. Rablógyilkossága miatt kötélre ítélték, de ezt 20 évig tartó börtönre változtatták, csak hogy a Csillag börtönből megszökött. 1869. január 12-én másodszor is kézre került. Szamosújvárra 1873. május 5-én került, az 1267. törzskönyvi számon. Hatvan éves, nőtlen, anyja Szegeden élt. Szamosújváron halálra ítélték, de ezt "Ő Felsége" életfogytiglanra változtatta. A börtönben szabó mester. A börtönudvaron a galambokat eteti. Morózus, a fegyenc társaival nem barátkozik. 1878. november 22-én tüdővészben meghalt. Fejét dr. Lenhossék tanulmányozta. Egyetlen, 8 forintért elkelt suba maradt utána.⁹

Dobos Ilona és Kriza Ildikó írta róla: "[...] Alig 23 évesen egy nem bizonyított váddal került a szegedi börtönbe. Szökése után futóbetyárrá lett és a véres, hírhedt betyárkalandok sokasága kapcsolódott nevéhez." A szerzőpáros szerint 1848-ban a délvidéki harcokban fegyelmetlenségük miatt, a szabadcsapatát föloszlatták. "Már életében legendás mondai alakká nőtt. Egy pandúrszázados kém jelentése is idealizált hőssé avatja. Irodalmi és ponyvafeldolgozások már életében valótlán események egész sorát neki tulajdonítják[...]"¹⁰

Szent-Györgyi Katalin azt írta a betyárokról szóló irodalom befolyásoló szerepéről, hogy bennük "[...]a hazaiakkal együtt nemzetközi, más európai országokból átkerült, a romantikához tapadt eszmék ismerhetők fel."¹¹

A XIX. sz. utolsó évtizedeiben elindult a betyártörténetek gyűjtése, nem egyszer kitalálása, amelyeket kinyomtattak, és mint ponyvairodalmat széles körben terjesztették. Mivel ezek filléres árucikkek voltak, gyakran a szegényparasztsághoz, városi, tanyai iparos réteghez is eljutottak.¹² Az elolvasott

⁷ Szent-Györgyi K. 1976. 70-71.

⁸ Tisza Miksa kötetében a tolvajok és betyárok osztályozásáról 1868-ban ezeket találjuk: Rablók: legaljasabb gonosztevők. Tolvajok: főleg jószágot loptak, és átbélyegezték. Kapcabetyárok: minden ingóságot elloptak, amit találtak. Futóbetyárok: megugrott katonák, kis tolvajok, akik főleg útonállással foglalkoztak, és nincs állandó garázdálkodási területük, vándorolnak. Katona Imrét idézzük: "A magyar nyelvben a törvényen és társadalmon kívüli életre kényszerült személyeket többféle névvel is illetik: bujdosó, duhaj, dúló, járkáló, szegénylegény stb., ezek közül kétségtelenül a betyár szó és különféle képzett vagy összetett alakjai (betyárkodik, betyáros, betyárság - betyárbecsület, betyárélet, betyárvilág, betyárvirtus - futóbetyár, kapcabetyár stb.) a legismertebbek." Katona I. 1973. jún. 15. p. Lásd még: S. Nagy A. 1975. 490. p., ill. Szent-Györgyi K. 1976. 94. p.

⁹ Tisza M. 1913. 195-199.

¹⁰ Dobos I.-Kriza I. 1981. 4: 381-383.

¹¹ Szent-Györgyi K. 1976. 86.

¹² Ebből a szempontból Szegeden Engel Adolf nyomdája, Hódmezővásárhelyen Török Pál kiadása és terjesztő tevékenysége ismert. (Lásd: Szent-Györgyi K. 1976. 26-27.) Az ismertebb dél-alföldi betyártörténetek néhány kiadványát említjük: Fodor Béla ("A nép számára írta Népszerűt"): Ráday Gedeon élete. (Év nélkül.); Rió vagy Békefi Antal álnevek alatt Palotás Fausztin: Sötét idők. Történetek a szegedvidéki betyárvilágból gróf Ráday korában alcímen, Szeged, 1887. Engel Adolf Műintézete. Név nélküli szerző (de Juhász Gyula és Péter László kutatásából tudjuk, hogy Tömörkény István): Betyárlegendák, 1898.

történeteket néhány nemzedék múlva saját kultúrkincsükbe beolvasztották, és az unokák már gyakran úgy adták elő, mintha azok valamelyik őszükkel megtörtént, igaz események lennének. A kettősség tehát: a szöveg megmerevedése és torzulása egyaránt jellemző ezekre a betyártörténetekre.

"Figyelmesen olvasva egy-egy "igaz-történet" szövegét, az ember szinte hallja a beszélőt[...] Az idézett példák között helyet kapott egy-egy ponyvakötetben megjelent vers is. Ezzel egyrészt érzékeltetni akartam, hogy a verselőknek mennyire sikerült eltalálni a népköltészet hangját, ízlését, tehát mindazt, aminek nyilvánvalóan a ponyva a forrása a szájhagyományban. Másrészt megfordítva: sok esetben a népinek nevezhető betyárdal vagy ballada legkorábbi változata ponyván látott napvilágot, s ezáltal vált országosan ismertté. A ponyva tehát, mint kultúraközvetítő csatorna adott is a folklórnak, és merített is belőle" - írta Küllös Imola.¹³

Hódmezővásárhely az 1450-es évek közepétől oppidum. A mezővárosi rangot akkor kapta, amikor Hunyadi János birtoka volt. Ettől kezdve a kor által eltűrhető szintig, más-más nevek alatt ugyan, de településünkön volt olyan birtokos réteg, amely gazdaként élt. Így alakult ki a XVIII. sz. végére az erős gazdatudat, amely meghatározta a mezővárosi lakosság egyik jellegzetességét. Fő jellemzője a birtok védelme, gyarapítása volt, amelyet kivételes földszeretet jellemzett. A két világháború között még több családban élt a pogány kori Földanya tisztelete is, amely teljesen elfogadott volt a módosabb parasztsokra jellemző, egyházi tisztséget viselő, református presbiterek között is. Ebből a magatartásból következett, hogy itt a magántulajdon nagyobb szentségként élt, mint más tájak népességénél. Aki a tulajdont megsértette, csorbította, eltulajdonította, az élet elleni bűncselekménnyel azonos tettet követett el; nem véletlen, hogy a XVIII. században a lólopást akasztással torolták meg.¹⁴ Szent-Györgyi Katalin írta, hogy az USA-ban: "[...] a legnagyobb törvényszegés a ló- és marhalopás volt."¹⁵

Ez a magatartásforma jelzi, hogy a betyárokat a tanyás gazdálkodást (ill. az outlawokat a farmgazdálkodást) folytató lakosság körében nagyon nem szerették! Félték tőlük, kényszeredetten közösködtek velük, legfőljebb az életük mentése érdekében nem adták föl őket, de amint erre módjuk nyílt, följelentették vagy megtorolták a rajtuk esett sérelmet, illetve birtokukban tett kárt.

Vizsgáljuk meg részletesen ezt a fontos témát: hogyan vélekedtek a betyárokról az írók, a kutatók és a nép fiai? A feudalizmus, de az utána következő félfеudalizmus is, egészen a kiegyezésig még az egyszer megtévedt emberrel szemben is csak a megtorlást ismerte, de a megbocsátást nem. Aki vétkezett, azt kizsácolták a társadalomból, és az lecsúszott. Munkát nem kapott, gyakran a településről is kikergették. Önfenntartásához előbb-utóbb lopásra vagy rablásra kényszerült.

Példa erre Eötvös József máig élvezetes regénye, A falu jegyzője. 1845-től kezdi közölni, mikor a feudalizmus az utolsó éveit éli. Bár a történet kitalált helyeken, fiktív személyekkel játszódik, mégis tipikus atmoszférát teremt az embertelen társadalom bemutatására. Hová is tehetné a cselekményt színterét, mint Porvára vagy Tiszarétre, vagyis a máig mostohán kezelt és lenézett Alföldre, amelyet egyes történészek korunkban is pejoratív módon Barbarikumnak neveznek, hiszen tőle térben és időben nemcsak az előkelő római Pannónia van távol, de az a Dunántúl is, amely máig közelebb esik Bécshez és Nyugathoz, mint a szarmaták, hunok és avarok pogány földje, ahol leginkább kialakult a betyárkodás. Itt válik Viola, a regény egyik gazda főszereplője is zsvánnyá, akit a kor paraszti származása miatt rabszolgaként kezel, és ha ellene fordul, azonnal kíméletlenül büntet. (Elgondolkodtató, hogy esetleg irodalmi előképe-e ő a Molnár Ferenc-i Nemecek Ernőnek vagy a Móricz Zsigmond-i Nyilas Misinek?)

A korrajzhoz a regényszereplők neve is hozzájárul: Cifra, Csavargós, Macskaházy, Nyúzó, Sáskay, Kenyházy nem éppen bizalmat ébresztők. Eötvös a kor Tiborcát pedig így jellemzi: "Viola nemrégiben még jómódú gazda volt, de most, hogy nem nézhet gazdasága után, egészen elszegényedett. Marháit és gazdasági eszközeit rég elszedték, telke paragon hever, ami egyéb megmaradt vagyonából, azt ma vitték el a végrehajtók, úgyhogy az asszony egészen elhagyatva, segítség nélkül kínlódik súlyos betegségében gyermekei között."¹⁶

¹³ Küllös I. 1988. 7.

¹⁴ Cs. M.L. H.L. Prot. Jud. 1 kötet (A.1.I.) 1735. Xbr.7.

¹⁵ Szent-Györgyi K. 1976. 88. (Az USA-ban ez elsősorban a polgárháború utáni időszakra értendő.)

¹⁶ Eötvös J. (1845) 1978. 47.

Az igazságtalan társadalommal összeütközött, és bujdosásra kényszerült, majd zsviványvá vált Viola egyik párbeszédében így panaszkodott: "[...] Kevésbé fognak-e büntetni, ha azt mondom, hogy nem saját akaratomból lettem zsviványvá, hanem kénytelenségből? Hogy soha nem bántottam senkit, csak amikor védekeztem? [...] Mit ér, ha elmondom mindazt az ocsmányságot, amelyet rajtam elkövettek?! El kellett volna tűrnöm a pálcáztatást? Meg kellett volna csókolnom a hóhérok kezét, vagy éppen ott kellett volna hagynom a feleségemet vajúdása közben, amikor a nagyságos asszony Porvára akart kocszini velem?! Haszontalan paraszt létemre hogy mertem szeretni a feleségemet, hogy merészeltem ellenállni, amikor a szolgabíró azt parancsolta, hogy húzzanak le?! Ugye, teins urak?! Én bolond, nem gondoltam, hogy a szegény ember kutya, akit az verhet és üldözhet, akinek tetszik! Itt vagyok teins urak, akasszanak fel!

- Meg is lesz! - mondta haragosan Zátunyi. - Vakmerő ellenszegülésetet, úgy látszik, még most sem bántad meg! Két halált érdemelnél érte!"

Az anyag többi része olvasható:

WEB (HTML) formátumban: betyar.htm (1.2 MB); Word (DOC) formátumban: betyar.doc (747.5 KB)
 Adobe Acrobat (PDF) formátumban: betyar.pdf (712.7 KB); Az Adobe Acrobat olvasóprogram ingyenesen letölthető az Adobe honlapjáról: Acrobat Reader.
 Copyright & copy; Szentí Tibor, 2002. Minden jog fenntartva! (www.szenti.com)

PARÁZNÁK

DÉL-ALFÖLDI SZEXUÁLIS BŰNPÖRÖK A FEUDALIZMUSBÓL (1723-1843)

(részletek)

Amikor Schram Ferenc 3 kötetben közzétette a Magyarországi boszorkányperek 1529-1768. című kitűnő munkáját, szembevető hasonlóságokat és azonosságokat találtunk a boszorkány- és a szexuális bűnpörök között. Schram kötetének megjelenésekor már javában gyűjtöttük a dél-alföldi szexuális bűnpöröket, és ekkorra bizonyos áttekintési alapot szereztünk a feudalizmuskori levéltári anyagból. Föltűnt, hogy nem csak az azonos kor, ítélszékek, egyházi, társadalmi és gazdasági körülmények alakították hasonlatossá a két fajta pörtípust, hanem a kor erkölcsi szemlélete alapján bűnösnek ítélt boszorkányok és paráznák tevékenysége között is sok volt az egyezés. Ebből törvényszerűen adódott, hogy jelen munkánkban, az anyag jellegének megfelelő eltérésekkel, de másolás nélkül kívántuk folytatni Schram feudalizmuskori társadalomrajzát.

Címadásunkban a parázna szó jóval többet fejez ki, mint a mai szóhasználat jelentése, amely a 20. században elsősorban a keresztény vallási kifejezések között ismert. A feudalizmusban széles körben elterjedt hétköznapi fogalom, és jogi terminus volt. A parázna személynek és tevékenysége minősítésének legalább annyi árnyalatbeli megkülönböztetése volt, akár a népi szóhasználatban a lónak. Mást jelentett a meretrix (kurva), a puella publica ("mindenki babája"), és mást a scortatrix (szajha). Volt, aki paráználkodott (stuprum), mások bujálkodtak (fornicatio) vagy szajhálkodtak (scortatio). Cselekedetükkel vérfertőzést (incestus) követtek el, vagy házasságot törtek (adulteria) stb. Címadásunk szereplői, tehát a feudalizmuskori paráznák mindazt a "bűnt" elkövették, amelynek valamilyen szexuális jellege volt. Lehetőleg minél szélesebb társadalmi képet ugyanis úgy rajzolhattunk, hogy a rendelkezésünkre álló levéltári anyagból a periférikusan kapcsolódó bűnpöröket is bemutatunk.

Az eredeti, levéltári forrásanyagunkat a Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhely Városi és Szentés Városi Fióklevéltárában őrzik. Vásárhely esetében a városi bírói, főbírói jegyzőkönyvekből. a Protocollum Judicale (IV. A. 1006. A. 1. és A. 2.) kötetéből az ítéleteket, a hirdetőkönyvekből (Hódmezővásárhely város irataiból. 1001. C. állag, d. 1.) pedig a földesúri, városi, megyei, stb. hatósági rendelkezéseket, tilalmakat gyűjtöttük ki. Szentésről származik a bűnpörök zöme, amelyeket két fondból, a Károlyiak sedes dominálisából, vagyis úriszékének büntetőpereiből (IV. A. 53. fond), és Csongrád vármegye Törvényszékének (sedria) irataiból (IV. A. 21. fond) szöveg-, azaz betűszerinti írással gyűjtöttük ki.

Miután a vizsgált korban a parázna-bűnpörökből olyan mennyiséget találtunk, hogy azok egy része is köteteket tölt meg, nem gondolhattunk arra, hogy országos gyűjtést végezzünk. Inkább a talált pörök által érintett dél-alföldi területről - a Károlyi család itteni birtokairól és Csongrád vármegyéből - kívántunk elmélyültebb (és nem reprezentatív, hanem a szónak nem pejoratív értelmében "mélyfúrásos") földolgozást adni. A pörök nagy mennyisége lehetetlenné tette, hogy valamennyit hiánytalanul közöljük, de munkánknak nem is az volt a célja, hogy csupán adattárt vagy szöveggyűjteményt állítsunk össze. Az átvizsgált fondokban talált szexuális vonatkozású bűnpöröknek mintegy a felét - megítélésünk szerint - tudományos szempontból a legfontosabbakat gyűjtöttük ki.

A bemutatott pöranyag sem teljes. Nem egy pörben tucatnyi tanút hallgattak ki. Ők az azonos kérdésekre gyakran egyforma válaszokat adtak. Ilyenkor a pör szempontjából legértékesebb tanúvallomást idéztük, a többiek elbeszéléséből csak az eltérő, az addigiakhoz képest újat mondó részleteket. Néhány esetben, a cselekmény szempontjából azonosat nyújtó részleteket csak akkor jegyeztük ki, ha fontos volt a kifejezés, a nyelvi változatosság.

A vizsgált pöranyag rendkívül eltérő. A földolgozás során nem lehetett egységes szempontokat érvényesíteni. Gyakran nincs meg a teljes pöranyag. (A levéltárakat az elmúlt évszázadok során szakszerűtlenül költöztették, kilakoltatták, háborús cselekmények, a rossz tárolási körülmények, a felelőtlen és hozzá nem értő kezelő emberek károsították, hivatalból, különböző ideológiák szerint "selejtezték" stb.) Gyakran csak a Protocollum Criminale köteteibe bemásolt pör részletre, például az ítéletre találtunk, de az előzmény, maga a dobozott ügyirat hiányzott. A legtöbb esetben a helyzet fordítva volt. A dobozott anyagban megtaláltuk a pört, de az ítélet lapjai eltűntek. Némelyik pörből következtetni lehet arra, hogy az ítélet ellen fellebbeztek. Ilyenkor a pör egyes részei vagy teljes anyaga elindult a sedria, Királyi Törvényszék, a Hetek Táblája, és az uralkodó felé vezető hosszú vándorútján. Hónapok, esetleg évek múlva érkezett vissza belőle valami. Az ügyiratokból közben elvesztek, visszatartottak. A kihirdetés után elfelejtették bemásolni, vagy nem az eredeti ügyirathoz csatolták, hanem új számra és tárgyra iktatták. Kutató legyen, aki évszázadok múltán, sok folyó méter levéltári anyagban megtalálja az összefüggő részleteket, ha ugyan közben meg nem semmisültek. A pörök szövege sokat torzult a korabeli másolásokkal. A levéltárak néhány pört több másolatban, több "változatban" is megőriztek.

A pörök kisebb részénél a két (esetleg több) változatban elég jelentős eltérés lehetséges, de a jobb megértéshez vagy a teljesség kedvéért mindkét változat ismertetésére szükség volt. A pörök zöménél ugyanis a másolat és az eredeti iratok között olyan a különbség, mint egy hímzés vagy szöttes két oldala között: a visszaja is nagyon hasonlít a színére, de mégsem azonos vele!

A két évtizedes levéltári gyűjtőmunka során nemcsak a választott témákat rejtő iratfondokat néztük át. Egy kor, vagy átfogó téma ismertetése esetén ez soha sem elégséges! Ha nem is a választott témát érintő módszerességgel, de vizsgáltuk a polgári pöröket, a becsüjegyzőkönyveket, különféle összeírásokat, városi tanácsi jegyzőkönyveket, hirdetőkönyveket, statutumokat stb. A belőlük nyert szemlélet nélkülözhetetlen volt a szexuális bűnpörök földolgozásánál.

Az ítélezési hierarchiában a falusi, mezővárosi tanács bíraskodása volt a legalacsonyabb rendű. Ezt követte az úriszéki, majd a megyetörvényszéki bíraskodás. Ebből adódna, hogy a klasszikus esetben, ha az elítélt panaszt akart tenni (ha a tortúrát túlélte, ill. az ítélet erre módot is adott), az úriszékhez, ill. a sedriához, stb. föllebbezhetett. A vizsgált levéltári anyagunkban egyetlen bűnpört találtunk (a 407/1764. számút), amelyiket mind az úriszék, mind pedig a sedria tárgyalta. De ebben az esetben sem fellebbevitel során, hanem párhuzamosan. Bár a sedria esetében területi átfödések bőven voltak, mégis a vizsgált anyagban a megyetörvényszék és az úriszék működése területileg is elkülönült. Az úriszék a Károlyi család dél-alföldi dominiumaiban történt bűnesetekben ítélezett, míg a sedria zömmel Csongrád vármegyének a Károlyiak, ill. más földesurak által nem birtokolt területének bűnözését vizsgálta. A föllebbezéseket valamennyi törvénykezés a Királyi Táblához küldte el. Ez csak egyfajta jogi különbséget jelent a megszokott törvénykezéshez képest, de a vizsgált területnek sok eltérő társadalmi megnyilvánulása volt, amely egyedi körülményeket hozott létre.

A bemutatott bűnesetek csoportosítása igen nagy gondot okozott. A legtöbb szexuális bűnpör eléggé összetett és a kutatótól függ, hogy melyiket hová sorolja. Természetesen, amikor a csoportokba rendezés történt, igyekeztünk a pörök legmarkánsabb tulajdonságait előnybe részesíteni, de nem állíthatjuk, hogy ez hibátlanul sikerült. A szubjektivitás kiküszöbölése alapvető szempontunk volt, de

- csupán egyetlen példát említve -, a nős gazda és a szabad személy szexuális bűnpörében eléggé nehéz dönteni, hogy a közösülésük házasságtörés vagy egyszerű paráználkodás volt-e, hiszen a férfi részéről az előbbi, a nő esetében az utóbbi az igaz. Ha a nő történetesen a gazda nevelt lánya, vagy távoli rokona volt, a kor ítélete alapján incestust követett el; ha szeretkezés közben sodomáskodott is vele, a pört a perverziók közé kellett volna sorolnunk. Végül is, vállalnunk kell azt az esetleges vádat, hogy csoportosításunk egyéni jellegű, mert az elvégzett rendezési próba során a fölkért szakemberek is hasonló helyzetbe kerültek.

A csoportosításnál szembeűnő, hogy a szexuális bűnpörök között nemi vonatkozású káromkodás, kegyetlenkedés, emberölés, magzatgyilkosság, népi orvoslás, tehát első látásra nem a tárgykörbe tartozó pörök is helyet kaptak. Nem véletlen! Egyenes út vitt a durva, szexuális jellegű káromkodástól a paráználkodásig, vagy annak egyik következményéig, a megszületett gyermek elpusztításáig. Ezeket nem szabad kiragadva vizsgálni, mert az adott korban az egyének életében szorosan összefüggtek.

Az egyes pörök címét magunk adtuk. A pör lényegét néhány szóban, mondatban igyekeztünk összefoglalni. Akaratlanul is egyfajta középkorias, "boccaccios" címek születtek, s ez sem véletlen. Maguk a történetek őrizték meg a középkorias színezetet és hangulatot, a gyakran trufákra, ízes szókimondó legendákra emlékeztető hangvételt. Ezek a pörök tulajdonképpen tragikomikus esetek. Az olvasó hangulatát, érzelmét az egyik végletből a másikba dobálják. A fölháborodás, az ellenszenv, a bosszúvágy éppúgy tüzel bennünk, mint az együttérzés és a sajnálat; de a legdrámaibb történet közepén is azon kapjuk magunkat, hogy képtelenek vagyunk a helyzet komolyságához méltónak maradni, és harsány nevetésbe törünk ki, holott a történet egészén sírnunk kellene. Nem költőies megfogalmazás ez a jellemzésünk, hanem az egykori éleletszülte döbbenetes ellentmondások sorából, tehát a reális körülményekből fakadt összeütközés.

A pöröket olvasva, senki se keresse az igazságot! Elavult törvények, népi szokásjog, szubjektív megítélés, ritkán merész kitérés a kor dogmáiból, tarkán keverednek bennük. Mindig a kettősséget kell látnunk, mert ez a kor és ezen belül is a szexuális bűnök számtalan ellentmondást hordoztak. Ahogy minden esetben, a 150-250 évvel ezelőtti bíróság sem volt képes kideríteni az igazságot, erre mi sem vállalkoztunk, mert nem késői "igazságszolgáltatás" volt a föladatunk.

Pontosan azt sem lehet megítélni, hogy a pörök mennyire voltak tényszerűek, kinek mennyire hihetünk? Nagyon sok a sablon. A bűnözők közül, egyéni lelki alkatának megfelelően, van aki a bűnét azonnal bevallja, mások makacsul tagadnak, vagy szembesítés, illetve a 18. század első felében hóhér kínzatása alatt vallanak. Nem lehet eldönteni, hogy a vallomás kierőszakolt vagy őszinte, pedig a jegyzőkönyv bizonyítja, hogy itt "önkéntes", azaz "szabad vallomás" következik. Nem egy vádlott ellentmondásosan vallott, és többféleképpen beszélt el a történetet. Ismét mások egymásra hárították a bűn elkövetését. Olykor világosan kitűnik, hogy a kérdező adta a vádlott szájába a hallani akart vallomást, máskor a vallomástevő szándékosan terelte el magáról a gyanút, mellé beszélt, vagy konokul hazudott. Gyakori a tudatlanságból eredő vagy a fiskális által sugallt, tudatos félrevezetés is, főleg a liberalizálódó 19. században, a reformkorban. A vallomások között egyetlen egy sem akadt, amelyiket tájnyelven írták volna le, pedig a jegyzőnek kötelessége volt pontosan azt és úgy írni, ahogy elhangzott. A vizsgált földrajzi terület több, jól elkülöníthető, szép magyar tájnyelvet őriz, mint az "ö"-zöt, "i"-zöt, ill. ezek keveredését. A tanúk és vádlottak zömében irodalmi nyelven, olykor fiskálisnak is dicséretes, kacifántos mondatokkal, szóvirágokkal tűzdelve vallottak, ahogy a nép sohasem beszélt. Bennük ritka a tájnyelvi szóhasználat. Máskor a feleleteken átsüt a naivitás, a bűnét törekenyen takargató, egyszerű beszédstílusból az őszinteség. A vallomások hitelét tehát kétkedéssel kell fogadnunk. Itt kell azonban azt megjegyeznünk, hogy a boszorkánypörök "látomásos" vallomásainál sokkal nagyobb a realitásuk!

Közhely az, hogy a korát senki sem tagadhatja meg. Ha a vallomástevők hazudtak is, vagy egyes bírók túlszínezett történetet akartak hallani, fantáziájukban azok a helyzetek, cselekedetek jelenhettek meg, amelyeket valakitől hallottak, korábban átéltek, amelyeket a korszak kitermelt. Az egész feudáliszkori pöranyagot talán úgy érdemes tekintenünk, mint e kor szellemi termékét, amelyet a társadalom különböző rétegei: fel- és alpörösök, szakértők, fiskálisok, seborvosok, bírák és parasztok együttesen hoztak létre, ezért nagyon is jellemzőnek tartjuk őket. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a bűnesetek - a mai szóhasználatlál élve - krimik. (Egyébként az egykori jegyzőkönyvek neve is ez

volt: protocollum criminale.) Méghozzá megtörtént esetek. A nyomozati anyag tele van érdekes és izgalmas történetekkel, vallomásokkal, bizonyításokkal, félrevezetésekkel, hazugságokkal.

A pörök sokrétősége ösztönözte, hogy a talált levéltári anyagot minél több szempont szerint vizsgáljuk. A bemutatott feudalizmuskori szexuális pöranyag földolgozása két nagy megközelítési lehetőséget kínált. Egyik volt a kultúra (ezen belül az erkölcs) szempontjából történő analízis, amelyhez a pszichológia, szociográfia, a történelem és a folklór, különösen a népi gyógyszerhasználat és a népi gyógyítás, a ráolvasás, megrontás, szerelmi varázslás tanulmányozása; tehát a társadalomtudományok kínáltak segítséget. A másik lehetőséget a természettudományok nyújtották, mindenek előtt az orvostudomány egyes ágai: pszichiátria, különösen az ösztönös cselekedetek forrásának föltárása; az alkoholizálás, az orvosi, kirurgusi tevékenység, a "Visum repertum"-ok elemzése; a durva beavatkozások mint a magzatűzések, kriminális abortuszok, újszülött- és csecsemőgyilkosságok vizsgálata.

Ebből a földolgozási módszerből következik, hogy egy-egy pört több alkalommal, néha szinte fejezetenként említünk. A megszokott formától eltérően, a pörökben talált egyes jelenségeket is gyakran más-más (nem egyszer szinte ellenkező) elmélet bizonyítására használtuk föl. Ezért munkánkban gyakori volt az átfedés. Kikerülhetetlen volt ez, hiszen nem egyszer eltérő megközelítésben, ugyanazon mondatokra kellett visszatérnünk, mert bennük szükséges volt a különböző jelenségeket magyarázni; vagy a vizsgált jelenségnek többféle magyarázata van. E mögött senki se keressen ellentmondást, szakmai fogyatékoságot, tudománytalan álláspontot. A pörök ugyanis mélyebben akkor ismerhetők meg, ha mind alaposabban körbejárjuk, és fölvezetjük a bennük rejlő valamennyi lehetőséget, ill. az összefüggéseket.

Mivel igen sok kérdésre kerestük a választ, munkánk nem tekinthető egyetlen szaktudomány termésének. Elsődleges célunk az életmódkutatás volt. Föladatnak tartottuk, hogy az ország területéhez képest kis gazdasági- és földrajzi tájegység; hazánk 1100 éves történelméhez képest rövid korszak népességének életmódjába minél mélyebb betekintést nyújthassunk.

Hódmezővásárhely, 1985.

Az anyag többi része olvasható:

WEB (HTML) formátumban: parazna.htm (13.0 MB); Word (DOC) formátumban: parazna.doc (7.0 MB); Adobe Acrobat (PDF) formátumban: parazna.pdf (5.9 MB); Az Adobe Acrobat olvasóprogram ingyenesen letölthető az Adobe honlapjáról: Acrobat Reader.

Copyright © Szentí Tibor, 2002. Minden jog fenntartva! (www.szentí.com)

SZENTI TIBOR

Hódmezővásárhelyen, 1939-ben, iparos családban született. Húsz évig a Csongrád Megyei Köjálnál járványügyi ellenőrként, egy évig az Állatorvos Tudományi Egyetem hódmezővásárhelyi állategészségügyi főiskolai karán üzemmérnök-szakoktatóként, végül 1980 decemberétől az Erzsébet Kórházban mint egészségnevelő dolgozik. Közben kilenc éven keresztül szakmai tantárgyakat oktatott a helyi egészségügyi szakközépiskolában. 1973-tól tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak, 1978-tól a TIT-nek. A Debreceni Agrártudományi Egyetem hódmezővásárhelyi mezőgazdasági főiskolai karának 1980-tól külső tudományos munkatársa. A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Albizottsága Néprajzi Csoportjának megalakulása óta tagja. A Magyar Orvostörténeti Társaságnak 1981-től tagja. Írása nyomtatásban először 1966-ban jelent meg. Megjelent munkáinak száma száz fölött van. Dokumentumfotóiból 1990 és 1996 között több városban és községben nyolc alkalommal rendeztek kiállítást. A Magyar Televízióval irodalmi forgatókönyvei alapján több mint 30 dokumentumfilmet, a Duna Televízióval pedig több mint 20 riportfilmet készített.

Szenti Tibor megjelent könyvei:

A tanya. Gondolat Könyvkiadó. Budapest, 1979.

Parasztvallomások. Gondolat Könyvkiadó. Budapest, 1985.

Vér és pezsgő. Magvető Kiadó. (Tények és Tanúk) Budapest, 1988.

Paráznák. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata. Hódmezővásárhely, 1993.

A tetejetlen fán. Lazi Bt. Hódmezővásárhely - Szeged, 1997.

Jocó, szólnak a harangok! Lazi Bt. Hódmezővásárhely - Szeged, 1998.

Bibó Lajos vallomásai. Lazi Bt. Hódmezővásárhely - Szeged, 1999.

Szampó és Mirmidó. Belvárosi Könyvkiadó. Budapest, 1999.

Betyártörténetek. Máyer Nyomda & Kiadó Budapest, 2000.

Kalászkisasszony. Belvárosi Könyvkiadó. Budapest, 2001.

Könyvajánlat

Temesi Ferenc: Por 1-2.

Magyar Könyvklub, Bp. 2002.

A szerző mindmáig legnagyobb írói vállalkozása először 1986-87-ben jelent meg, és ma már a kötelező olvasmányok sorába tartozik. Új műfajt jelentett, megalkotta a szótárregény műfaját. A formai bravúr lehetővé tette a szerzőnek, hogy időben hatalmas távot fogjon át: 1833-tól 1975-ig terjed ez az irodalmi idő.

A színtér Porlód, jellegzetesen magyar, ráadásul alföldi magyar város, amely itt alakul, formálódik a szótárregény szabályainak megfelelően, időben szinte az abszolút jelenben. Ide gyökerezik az a család, melynek sorsa kibontakozik a regény lapjain. Csodás és hétköznapi, régi és közelmúltban játszódó történetek állnak össze szerves egésszé. Itt minden megtörtént - és minden egy kicsit másképp. A "porlódiság" külön nemzeti történetet, külön hitvilágot, külön nyelvet is jelent. Vágyak, mesék, mítoszok szövök át a család életét is, akárcsak városukét. Lebilincselő olvasmány, s most újból megjelent, le lehet "porolni".

John Updike: Majd ha fagy

Európa, Bp. 2002.

Egy laza trilógia első darabja ez a regény, amely a vallás és Amerika, a vallás és a XX. századi ember viszonyát boncolgatja. A második kötet az Így látja Roger, a harmadik pedig az S. című. Mindkettő megjelent magyarul, s most már magyar nyelven is teljes Updike trilógiája.

A Majd ha fagy című regény főszereplője a negyvenegy éves Tom Marshfield tiszteletes, aki unja az életét, és egy kicsit unja a hivatását is. Amikor az egyházközség szexuális nyomorban szenvedő asszonyait kezdi lelki-testi vigaszban részesíteni, a jámbor gyülekezet megelégteli a dolgot. Püspöki parancsra egy különös intézetbe szállítják, hozzá hasonlóan megtévedt papok közé. Itt terápia gyanánt írásban kell megvallania bűneit, egy kerek hónap alatt. Így születik meg ez a harmincegy fejezetből álló regény, melyet sokszor a Dekameronhoz hasonlítanak.

Bozai Ágota: Tranzit glória

Magyar Könyvklub, Bp. 2002.

Különös sorsa van ennek a regénynek. Még nem volt magyar kiadása, mikor elkezdtek németre fordítani, most pedig már az angol változat készül. A hol harsányan nevettező, hol dühödten szatirikus, hol finoman ironikus regény korunk paródiája.

Egy kis magyar fürdőváros gimnáziumának nyugdíj előtt álló irodalom szakos tanárnője egy este, fürdés után különös, kézzelfogható fényjelenséget észlel a feje körül. Glóriája van, olyan, amelyet szentképeken látni. A dolog azért is furcsa, mert a tanárnő ateista. A glória, amit hasztalan próbál mindenféle eszközzel eltávolítani, nemcsak az alvásban zavarja, de lelki problémákat is okoz. Később rájön, hogy glóriáját csak azok látják, akik teljesen büntelenek, vagyis igen kevesen. A glóriásság tényét a tanárnő racionális okokból mindvégig titkolja. Akkor is, amikor kiderül, hogy csodákra képes. Betegeket gyógyít és mindenféle hihetetlen helyzetet produkál, melyek felbollygatják a kisváros életét.

László Ervin: Meg tudod változtatni a világot**Közös sorsunk kézikönyve**

Magyar Könyvklub, Bp. 2002.

2001 decemberében korunk száz tudósa - köztük számos Nobel-díjas - vett részt a Békedíj századik évfordulójának szimpóziumán, és a következő nyilatkozatot tette: "Az eljövendő években a világbékét fenyegető legsúlyosabb veszély nem az államok vagy egyének ésszerűtlen cselekedeteiből ered, hanem a világ kisémmizettjeinek jogos követeléseiből ébred... és ha megengedjük, hogy pusztító erejű modern fegyverek terjedjenek el ezen a robbanékony emberi tájon, akkor nyilván olyan tűzvészt készítünk elő, amely gazdagot és szegényt egyaránt lángba borít." A tudósok következtetése: "Ha életben akarunk maradni az általunk átforgalmazott világban, akkor meg kell tanulnunk újszerűen gondolkodni."

Napjainkban súlyos a válság, de még megteremthető egy jobb jövő. Új gondolkodással olyan világot alkothatunk, amelyben érdemes élni, és amelyet érdemes gyermekeinkre hagyni. Több erőnk van napjainkban a gyökeres változtatásra, mint bármikor ezelőtt. Mindannyian hozzáfoghatunk, hogy új módon gondolkodjunk. Végül soron mindannyiunkon múlik, hogy világunkat egy békés és fenntartható haladási pályára állítsuk.

A Budapest Klub kézikönyve lépésről lépésre vezeti az olvasót a jelenkori válság gyökereinek feltárásától a további haladáshoz kínálkozó lehetőségekig. Majd felvázolja, hogyan válhatjuk valóra a helyes megoldásokat, és végül gyakorlati tanácsokat ad: miként élhetünk úgy, hogy emberibbé és fenntarthatóbbá változtassuk a világot.

A Budapest Klubot László Ervin alapította 1993-ban. Világhírű véleményformálók szövetsége, akik a művészet, a tudomány, a vallás és a kultúra egyéb területein tevékenykednek. A Budapest Klub elkötelezetten támogatja értékrendünk, erkölcsünk, és tudatunk fejlődését egy jobb jövő érdekében. Néhányan a tiszteletbeli tagok közül: Csingiz Ajtmatov, XIV. Dalai Láma, Milos Forman, Peter Gabriel, Göncz Árpád, Václav Havel, Jancsó Miklós, Kobajasi Ken-Icsiro, Liv Ullmann, Elie Wiesel, Peter Ustinov, Maurice Béjart, Desmond Tutu stb.

Graham Greene: Hatalom és dicsőség

Európa, Bp. 2002.

Graham Greene regénye 1940-ben jelent meg. Írója számára ez hozta meg a világsikert. Így nem véletlen, hogy 1947-ben meg is filmesítették a regényt. A már halálosan beteg Babits 1941-ben figyelte fel a műre, és ajánlotta fordításra. Ahogyan a fordító, Sötér István írta, ez a könyv "elválaszthatatlan az 1941-es esztendőktől - ez az esztendő valamennyiünk végzetét, s nem egy barátunk halálát méhében hordozta."

A regény színtere a "vulkános Mexikó, szomorú falvaival és városaival, dögletes őserdeivel, embertelen kopárságával". Ebben a trópusi hőségben burjánzik a bűn. Feloldozás és kegyelem nélkül. A Hatalom kegyetlen vallásüldözésbe kezd - abban a meggyőződésben, hogy Isten és egyház nélkül boldogabbak lesznek az őserdők indiánjai meg a városok szegényei. Az üldöztetés szükségszerűen vértanúságot eredményez. A regény egy vértanúság története is. De mentes a vértanútörténetek ájtatosságától és miszticizmusától. A főhős pap. Bűnös ember, rossz pap, részeges és parázna. Mégis ő válik vértanúvá, övé lesz a lelkipurdalás útjain megszenvedett kegyelem. Félt a haláltól. De leginkább azért, hogy bűnössége miatt "üres kézzel áll majd Isten színe elé".

Greene ebben a regényében föllelhető az író összes erénye: a példátlanul precíz környezetrajz, a feszes szerkezet, a drámai pergésű párbeszéd, de legfőképpen pedig a szinte a krimi módszereivel felderített emberi lélek bemutatása.

Petőcz András: Egykor volt házibarátaink

Magyar Könyvklub, Bp. 2002.

Petőcz András "családragénye" lazán összefüggő események sorozata. Állandó szereplői - Irma, a nagylány, akivel "mindig történik valami", Anya és Apa, akik a biztonságot jelentik a gyerekek számára, valamint Toncsi, a kisfiú, aki a család barátairól mesél nekünk - igencsak különlegesek, mert nem öregszenek: a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek "hősei" tűnnek fel a könyv lapjain, de a család ugyanaz marad, a gyerekek nem nőnek fel, és a "dolgok elképesztően változatlanok". Az örökké álmodozó, semmit megvalósítani nem tudó apa, a családot folyton körüljáró anya és a két gyerek döbbenet figyel, ki mindenki tűnik fel, majd tűnik el a látszólag érintetlenül maradt család környezetéből.

Petőcz András ebben a könyvében a magyar irodalom - sokak által ismert - anekdotázó, jóízűen mesélő hagyományát folytatja.

Idézetek

Minden ügy annyit ér, ahogyan azt érvényesítjük.¹⁷

Az az ember, akinek a szíve nem változott, senki másnak a szívét nem fogja változtatni.¹⁸

A bosszúállást elvégzi a sors, nem kell fáradni vele.¹⁹

A gyűlölet sohasem szünteti meg a gyűlöletet, egyedül csak a szeretet. Ez a törvény örökkévaló.²⁰

Ha a hatalom és a türelem összeesik, fogadj a türelemre.²¹

Semmi sem okozhat nagyobb kárt, mint egy olyan hazugság, amelyik hasonlít az igazsághoz.²²

Ne engedjük, hogy akár csak egy ember is azt higgye, neki nincs befolyása!²³

Sokkal fontosabb, hogyan alakítja az ember a sorsát, mint az, hogy mi a sorsa.²⁴

Csak a tartós boldogság igazán értékes és felemelő, mert az idő a szeretetnek ugyanúgy javára válik, mint a nemes boroknak.²⁵

A félelem az a sötét kamra, amely az ember bensejében előhívja a negatívumokat.²⁶

A kendőzetlen igazságnak valahogy mindég van valamilyen halálosan komoly vonása. Szembeszállni vele és nem megfutamodni – csak ez állíthatja meg az állandó menekülést, és csak akkor találhatja meg az egyén önmagában azt, amit eddig másutt keresett.²⁷

A befektetést nem szabad a pénzügyekre korlátozni. Aki önmagából is befektet valamit, biztosan elnyeri jutalmát.²⁸

Egyedül a kibékülés fogja megmenteni a világot, nem az igazság, ami rendszerint csak egy másik szó a bosszúállásra.²⁹

Az ősz olyan évszak, hogy utána mindjárt a tavaszt kezdjük várni.³⁰

¹⁷ Molière

¹⁸ C. G. Jung

¹⁹ Benedek István

²⁰ Dhammlapada /Az erény útja/

²¹ W.B. Prescott

²² Keresztury Dezső

²³ Henry George

²⁴ Wilhelm von Humboldt

²⁵ Lisiane Gagnon

²⁶ Vető József

²⁷ Alfred Vanesse

²⁸ Charles R. Schwab

²⁹ Antony de Mello

³⁰ Doug Larson

Tizenkét mód arra, hogy az emberek gondolkodását a magadéra formáld

1. Kerüld el mindig az éles ellenkezést. "Csak akkor veheted hasznát bármiféle vitának, ha bele se kezdesz."
2. Mutass megbecsülést mások véleménye iránt. Sohase mondd senkinek, hogy nincs igaza. "Ha másvalaki hangoztatott olyasmit, amit én tévedésnek gondoltam, megtagadtam magamtól azt a gyönyörűséget, hogy hirtelen ellentmondjak neki, és azonnal megmutassam a javaslatában a képtelenségeket: válaszomat annak a megállapításával kezdtem, hogy bizonyos esetekben vagy körülmények között az ő megállapítása helyes volna, de a szóban forgó esetben - úgy látszott, vagy úgy tetszett nekem - bizonyos eltérés tapasztalható stb."
3. Gyorsan és nyomatékosan valld be, ha tévedtél.
4. Baráti hangon kezd a mondanivalódat. "Ha valakinek a szívében ellenséges érzelem ég irántad, a világ minden logikájával sem nyerheted meg magadnak."
5. Mindjárt az elején késztesd a másikat arra, hogy igent mondjon. "Ha valaki nemet mondott valamire, egész egyéni büszkesége azt követeli, hogy maradjon következetes önmagához."
6. Hadd beszéljen a másik kedve szerint.
7. Hadd higgye a másik, hogy az ötleteid tőle erednek.
8. Törekedj becsületesen arra, hogy a dolgokat a mások szempontjából is lássad.
9. Mutass rokonszenvet mások gondolatai és kívánságai iránt.
10. Hivatkozz a nemesebb ösztönökre. "...még az olyan ember is, aki hajlamos a másik becsapására, a legtöbb esetben kedvező visszhangot ad, ha az ember érezteti vele, hogy becsületesnek, egyenesnek és tisztességesnek tartja."
11. Szemléltető módon add elő gondolataidat. "...a sok beszédet egyetlen vevő nem szereti, de annál inkább a szemléltető bemutatást."
12. Hívd ki versenyre a másikat.

Hét szabály a családi élet boldogabbá tételére

1. Ne légy zsörtölődő, házsártos és zsémbes.
2. Ne akard túlszárnyalni házastársadat. "A másokkal való érintkezésben legelőször azt kell megtanulnunk, hogy hagyjuk a maguk sajátos módján boldogulni az embereket."
3. Ne bírálgasd élettársadat.
4. Becsületesen értékeld élettársad jó oldalait.
5. Ne sajnálj apró figyelmességeket a feleségedtől (férjedtől).
6. Légy udvarias.
7. Semmiféle téren ne légy tudatlan a házasságban - olvass el egy jó könyvet a házasság nemi vonatkozásairól.

infó IV. évfolyam, 5. szám.

Lezárva: 2002. szeptember 8-án, Debrecen.

"Segítőkéz" Lelkiségegy Telefonszolgálat

4024. Debrecen, Varga u.1.

e-mail: debrecen27@sos505.hu

Kozma Ferencné, © Rénes László ®

